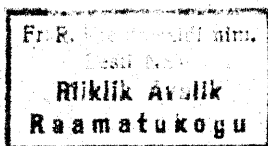

KUUKIRI

EESTI KIRJANDUS

EESTI KIRJANDUSE SELTSI WÄLJAANNE

TOIMEKOND:

**J. Aawik, M. J. Eisen, V. Grünthal, J. Jõgewer,
A. Jürgenstein, M. Kampmann, A. Kitzberg, J. Luiga,
W. Reiman, J. Tõnisson**

1913

Kaheksas aastakäik

Nr. 7

Eesti Kirjandus nr. 7.

Sisu:

J. Lõo. Meie koduloomade nimetused. (Lõpp).

M. J. Eisen, Kurelaste küsimus.

C. R. Jakobsoni kirjad J. Adamsonile. (Järg).

Kirjandusline ülevaade:

J. Jõgewer: A. Kitzberg, Pila-Peetri testament.

„ Eduard Wilde, Kirjatööde kogu: Tallinna saladused.

„ Ilulugemised II.

„ W. Bölsche, Inimese põlvenemine.

„ Väinö Kataja, Kroonutorpar.

Bibliografia: a) Raamatud

b) Eesti ajakirjandus.

Meie koduloomade nimetused.

J. Lõo.

2

Niisama vana, põline Soome-Ugri sõna kui Eesti — tibu on ka Ungari — csirke¹⁾ = kanapoeg, noor lind. Temale vastavad: Sürjäni — tsirk = kilk, rohutirts; Mordva — tsirne, tsirkun = kilk; Soome — sirkka = kilk, rohutirts, sirkku = mitmesuguste väikeste lindude nagu varblase, hänilise ja teiste nimetus; Eesti — sirk, tsirk = lind, rohutirts. Kuna suurem osa Soome-Ugri keeli vana linnu-
 poja nimetuse (tibo) kana nimetuseks ja kutsumise hüüdeks tegi, kitsendas Ungari keel teist niisama vana linnu nimetust (tsirk) kanapoja mõisteks.

Ungari sõna — tyúk (loe: tjük) = kana, mida Ahlquist ja Donner Ostjaki sõnaga — tavax ühtistavad ja Türgi-Tatari keelte — tavok, taug peale tagasi viivad, tuletab teist Eesti kanade kutsumisehüüdu — tiksu (murdelist — tikka) meele.

Kabikene tähendab kanakest (Hühnchen) ja on vististe niisama sõnast kabu = naisterahvas tõusnud, nagu Mordva — avakš = kana sõnast ava = emane, naine.

Tumedad on oma algtähduse poolest Lõuna-Eestis ettetulev — pašsu = noor rasvane kukk (junger, fetter Hahn) ja lastekeeles leiduv otas = kukk.

Harilikult on lastekeeles leiduvad sõnad kõige vanem keelevara. Meie otas'ega sarnadust on Mordva sõnal — atokš ja Votjaki sõnal — ataz, mis mõlemad niisama kukke tähendavad, kuid Mordva ja Votjaki „a“ ei vasta sõna alguses mitte Eesti „o“le ja nii ei saa seda võrdlust toetada.

Kanade hurjutushüüd on — kõss, kõss!

Midagi sarnast on ka Mordva keeles olemas: kšu, kšu²⁾. Seal hurjutatakse selle hüüdega mitte ainult kanu, vaid kõiki kodulindusid (Ausruf, womit man die Hausvögel verscheucht).

1) Finnisch-Ugrische Forschungen Bd XI. Heft 3 lhk. 194, 195.

2) Paasonen: Mordvinische Chrestomathie lhk. 84.

Nagu kana, nii on ka tuikene vana kultuselind. Semiti kultuura ringis on tuikene kodunenud. Semiti looduseelu, sigivuse ja surma jumalanna Ištar, Aštorile oli ta pühendatud. Selle templite ümber leidus neid, nagu vanad kirjanikud Ksenophon ja Philon jutustada teadvad, lõpmata hulgal, kus neid keegi vigastada ega tappa ei julgenud. Niisama oli lugu ka Greekas, Semiti Aštor'ile vastava jumalanna Aphrodite pühade paikades. Tuikene oli nende jumaluste alaline saatja ja ilmub vanaaegiste kujutuste ja kunstitööde peal kui nende sümbol. Ka ristiusk võttis selle puhta ja vaga linnu oma sümbolite hulka vastu. Tuikese näol lehvib pühavaim alla ja tuikese näol tõusis elust lahkunud hing taeva poole. Victor Hehn¹⁾ kirjutab, et Moskvas ja teistes Vene linnades tuikesi igal pool parvede kaupa peetakse — aga neid tappa ja süüa oleks pühaduse teotamine nagu vanaste Hommiku - maal.

Semitide käest tuli kodu-tuikene Greeka maale ja Itaaliasse. Sealt rändas ta põhjapooliste rahvaste juure edasi. Oma mitmekesisest välimusest hoolimata on kõik kodutuid ühest tõust ja tüvest tõusnud. See tõug on Darvini järele Vahemere rannamaadel, Briti saartel ja koguni Skandinaaviaski ette tulev — kaljutui (Felstaube, Columbalivia), kes niisama parvede kaupa elutseb nagu kodutuigi, kuna teised metstui tõud paarikaupa seltsivad. Tui, tuvi — sõna ja looma oleme germanlaste käest saanud. Seda tunnistavad Germani nimetused: Gooti — dubo (sõnas: hraivadubo = turteltui); Vana-Saksi: duba; Vana-Kõrge-Saksa — tuba ja Madal-Saksa — duve = tuvi, tui (Taube). Kõige enam sarnadust meie tuvi'ga on Madal-Saksa duve'l. Sellest võime arvata, et tuvi mitte enne a. 1200 p. Kr. meie maale ei jõudnud. Sellest ajast peale tungisid saksad, kes enamiste Madal-Saksa keelkonnast tulid, Baltimaale ja nende kaasas käis müüritud linnades ja lossides uus lind — duve. —

Indo-Germani keelte tuikeste nimetused tähendavad enamiste, niipalju kui nende algmõisteni tungida jõutakse — tuikese värvikarva, nagu sinine, hall, mustjas. Nii tähendada ka Saksa — Taube ja tema vanemad teisendid öieti „mustjat lindu“²⁾.

Soomes tuvi sõna ei tunta; soomlased kutsuvad kodutuid niisama nagu tema metsikut sugulastki. — Metstuide nimetused on meil kõik omased ja vastavad sellekohastele Soome nimetustele. Suurem metstui (Ringeltaube, Columba

1) Hehn: Kulturpflanzen und Haustiere lhk. 347.

2) Feist: Etymol. Wörterbuch der got. Sprache lhk. 144.

palumbus), kes puude otsas pesitab ja kaela all oleva valge joone läbi tuntav, kannab Eestis nime: kühklane, kuutaja, hüt't, hu't't ja udutaja. Teist, väiksemat metstuid (Holztaube, Columba oenas), kes oma pesa õõnes-puudesse teeb, hüütakse — meigas. Enamiste ei tehta aga nende nimede vahel vahet ja tarvitatakse neid läbisegamine mõlemate tõugude kohta. Viimasel sõnal „meigas“ on palju teisendid (meikas, mehikas, mēkas, meukas, meus, mōo, mōgas, melekas ja mellekene) ja ta on oma korda roheline rähni (*Gecinus viridis*, *Grünspecht*) nimetusega mõltsas (mōlgas, malts, melgas, meltsas, melsas, melts, mältsas) segamine läinud. — Eesti kühklasele vastab Soome — kyhky, kyhky-nen, kyhkyläinen. Niihästi Eesti kui ka Soome nimetus tabab tuikese hääliitsust. Suolahti¹⁾ kirjeldab *Columba palumbus*'e oma kui kaebavat „a-kuh-ku“ ja *Columba oenas*'e hüüd on Schäffi²⁾ järele — kuus kuni kaheksa korda korduv tume „hukuh“.

Meigas, mehik'ule ühes tema teisenditega vastaks Soome — mettinen, mettiäinen ja Mordva — metša. Mõlemad metstuid on metsade hävitamise tagajärjel meie maal juba haruldaseks linnuks jäänud.

Jääb üle mõni sõna hani ja pardi kohta ütelda.

Esimesed koduhani pidajad olid vanad egiptlased. Selleks otstarbeks kodustasid nad Niiluse hani (*Chenalopex aegyptiacus*). Nimetatud ilusa sulekuue ja maitseva lihaga lind tuleb praegugi veel Niiluse jõekonnas sagedaste ette. Vana egiptuse kujutused näitavad meile, et seda lindu seal suurel hulgal peeti. Aga kui varaode riik otsa sai, läks vana riigiga ka vana kultuura lind kaduma. Afrikas ei leidu Niiluse hani enam kuskil kodulinnuna; ka Europasse ei ole teda mitte toodud. Niisama nagu kana, ei näi vanad hebrealased ka hani mitte tundnud olevat. Piiblis ei leia meie hani. Veest vaene, kõrbe taoline Kaanaan ei olnud selleks ka mitte paras pind. Kes ja kunas Europas koduhani pidama hakkas, selle üle puuduvad meil teated. Iga tahes on aga tema kultuura väga vana. Seda tõendab meile Homerose lugulaul „Odüsseia“. Seal jutustatakse (laul XIX, vārs 536 j. t.), et Odüsseuse abikaasal hanikari kodu õue peal oli, mille üle ta kui ilulindude üle rõõmu tundis. Kui selle lugulaulu tekkimist kõige hiljem 800—900 a. e. Kr. arvata, siis pidi vana-greeklastel hani tol ajal kodulinnuna juba tuttav olema.

1) Viritaja 1906, lhk. 139.

2) Schäff: Unser Flugwild, lhk. 32.

Et koduhani niihästi oma sulgede värvi, kui ka suu-
ruse ja hääle poolest Europa halli metshaniga (*Anser
cinereus*, Graugans) ühte sünnib, siis peavad ka esimesed
koduhanid sellest tõust tulnud olema. Tema kodustamise
paika tuleb küll enim Põhja-Õhtu- kui Lõuna-Europast
otsida, sest hall metshani pesitab Põhja-Saksamaalt peale
alustades Põhja- ja Põhja-õhtu-Europas ja läheb ainult
talveks Lõuna-Europasse. Hani nimetus on Leedu keelest
meie keele tulnud¹⁾. Leedu — žansis = hani. Lääne-
soomlased pidid siis veel ühisrahvana leedulaste läheduses
elama, sest mitte ainult Eesti, vaid ka teised lähemate
sugukeelte hani nimetused on sealt tulnud: Soome —
hanhi, Vepsä — hañh', Vadja — anõ, Lutsi — aah', haah'.
Leedu „ž“ muutus Ühis-Soome keele üle minnes „š“-ks;
järjelikult sai Leedu žansis'est *šansi ja et järgmine „s“
eeshääliku järele kujunes — *šansi²⁾, mis jälle oma korda,
vististe ka veel Ühis-Soome ajal, „š“ häälikute „h“-ks muu-
tumise tagatipul viimaks hanhiiks j. n. e. välja kujunes.
Siia hulka arvab Paasonen³⁾ ka veel Mordva — šensš = hani,
kus vanad š häälikud veel alal on püsinud. —

Hani nimetus läheb pea kõigist Indo-Germani keeltest,
Indiast alustades kuni Briti saarteni läbi, nagu Sanskriti —
hansa, Greeka — khēn (*Χην*), Ladina — anser, Saksa — Gans,
Leedu — žansis, Vene — гу́с, Läti — suss = hani ja
liri — geis = luik, seda näitavad. See nimetus ei tähenda
aga indo-germanlaste juures veel mitte, et hani juba vanast
hallist muinasajast saadik kui kodulind neile tuttav oleks
olnud, vaid käis küll metshani, kui lugupeetud jahilooma
kohta, sest nende rahvaste vanad kirjad, Avesta, Rigveda
ja isegi Homeroose Ilias ei nimeta hani kodulindude hulgas⁴⁾.

Metshani nimetustest tunneb Wiedemanni sõnaraamat
ainult — lagl (lagles, laglijas, laglia, laglekene, lagel, lager,
lagial, kagl).

Sellele vastab Soome — lakla. Soome sõnaraamatu
(Ervast) järele ei tähenda lakla mitte ainult metshani, vaid
ka veel toonekurge ja metsparti. Tähelepanemise väärt
on Vana-Põhja keeles⁵⁾ — gagl, mis üht metshani tõugu
(Schneegans) tähendab ja meie lagle sõna viimse teisendiga,
kagl, ühte sünnib.

1) Thomsen: Beröringer, lhk. 247; Setälä: Äännehistoria, lhk. 297.

2) Setälä: Äännehistoria, lhk. 298.

3) Paasonen: Kielellisia lisiä, lhk. 8.

4) Schrader: Sprachvergleichung u. Urgeschichte, lhk. 166.

5) Schrader: Reallexikon, lhk. 262.

Iseäralikult nimetavad hani kaugemad sugukeeled: ungarlased — lūd, ostjakid — lont, vogulid — lund ja čeremissid — ludo¹⁾). Sõna algmõiste on lind ja vastab meie linnu ja Soome — lintu'le.

Niisugust mõiste kitsendust tuleb ka mujal ette, nagu Ladina — „auca“²⁾), mis niisama lindu kui ka hani tähendab.

Noorem loom kodulindude hulgas on part. Esimesi teateid pardi kui kodulinna üle saame alles Rooma kirjaniku Columella käest, kes meie ajaarvamise algul elas. Kui Columella selle juures nõu annab metsparti mune korjata ja neid välja haududa lasta, sest et noored, metsast kinnipüütud pojad kodus ei sigine, siis näitab see, et kodustamine alles käimas oli ja kodupartisid veel vähe leidis. Neile toodi metsast lisa ja kaugele ei olnud tarvis minnagi. Meie harilik metspart (*Anas boschas*, Stockente, Märzente) oligi see kodustatav loom. *Anas boschas* on igas tükis väga kodupartid sarnane, isegi sulgede värv läheb suurelt jaolt ühte, nii et selle juures kahtlust olla ei või, et ta kodupartid lähem sugulane on. Isegi väljaspool Euroopat on sellest samast tõust kodupartid saadud ja on hiinlased kodustamise palju enne ette võtnud kui Europa rahvad.

Üleüldine nimetus Eesti keeles on part, parts, niihästi kodu- kui ka metspartid. Metspartidil on meie saarte peal iseäraline nimetus — sorsk (sõrts, sõrtsas, sošk) ja soza. Peale selle leiame veel satka, sotka (Bergente, Fuligula marila) ja sõtkas (Schellente, Glancion clangula). Nähtavaste käivad kõik need sõnad ja ka Setu lauludes ettetulev sokk, sokakene ühte rühma.

Neile Eesti nimetustele vastavad Soomes: partti, sorsa ja sotka.

Aga kaugemale ulatab veel sorsa ja sotka rida. Nendega ühest Soome-Ugri juurest on Ungari — sárca³⁾); szárca; Sürjani — tsöz; Votjaki — tsöz; Voguli — šoš ja Lapi — šoččo, mis kõik parti tähendavad.

Pil, pīlu = part ja partide kutsumise hüüd — pīlu, pīlu! võiks laenusõna Slavi keeltest olla, kus pilū noori partisid, hanesid ja kanu tähendada⁴⁾). Pil on aga nende noorte loomade looduse häält tabav sõna ja sellepärast jääb

1) Szinnyi: Finn.-ugr. Sprachwissenschaft, lhk. 28.

2) Walde: Lat.-etym. Wörterbuch. lhk. 70.

3) Finnisch-ugr. Forschungen XI, 3, lhk. 178.

4) Schrauer: Reallexikon, lhk. 324.

lahtiseks, kas meil siin laenamise, või iseseisva sõnaloomisega tegemist on.

Partide hulka käib ka eiderpart (Somateria mollissima), ka eiderhaniks kutsutud, kes harilikult kaugel põhjapool pesitab ja oma kallihinnaliste sulgede poolest tuntud on. Aga ka Balti mere rannas ja saartel on teda leida¹⁾. Wiedemann tunneb järgmisi eiderparti eestikeelseid nimetusi: ahka, ahaks, koha ja klokas.

Kas Lääne-Soome rahvad koduparti mujalt laenasid, ehk iseseisvalt kodustasid, on teadmata. Nimetuse järele arvates ei ole nad koduparti mitte Germani kultuura ilma käest saanud. Siis oleks Germani nimetus alal püsinud nagu tuikese ja kitse juures. Part on väljaspool Soome-Eesti keelkonda tundmata nimetus.

Kurelaste küsimus.

Mineviku hõlma maetud kurelased on õpetlastele alati peamurdmist valmistanud. Valmistavad praegugi, nimelt oma algupära küsimuse poolest. Missuguse rahva liiki kuuluvad maailmast kadunud kurelased? See küsimus on praegu veel lõpulikult otsustamata. Veel hiljuti astus Harkovi professor J. Endzelin väitega platsi, kurelasi tulla üheks Balti rahvatõuks, lätlaste ja leedulaste vahelülis lugeda (Finnisch-Ugrische Forschungen XII, 1, 2, lk. 59—72. Helsingis 1912). Vähe enne jõulu ilmus Helsingi professor K. Grotenfelti sulest vanust ajaraamatutest teadete kokkuvõtte kurelaste kohta ajakirjas „Zeitschrift der finnischen Altertumsgeschichte B. XXVI, hiljem äratrukiski välja antud, nime all „Ueber die in den alten nordischen Quellen erwähnten Kuren und ihre Wohnsitze“.

Mesilase usinusega teateid kurelaste kohta kogudes jõuab prof. K. Grotenfelt otsusele, et vanad kirjad kurelased ja karjalased tihti ära vahetavad, nii et raske määrata, millal kurelasi, millal karjalasi mõeldakse. Kurelaste nimedki vahetuvad vanus kirjus. Nii leiduvad nende ja nende maa nimetamiseks järgmised sõnakujud: Kurir, Kurland, Curones, Curi, Curetes, Kyrii, Kyrland jne. Professor J. R. Aspelin peab võimalikuks, et neil nimedel

1) Koch: Uebersicht über die Vögel Estlands, lhk. 8.

Soome Kyrö kihelkonnaga midagi ühist võiks olla. Professor Yrjö Koskinen jälle püüdis tõendada, et kurelased algupärane Soome sugu rahvas olnud ja üle mere Kuramaale tulnud. Oletas veel, et kurelased ja karjalased alguses sama nimi olnud ja sama suguharu tähendanud. Professor K. Grotenfelcki jõuab oma ajalooliste teadete kokkuvõttel kurelaste Soome sugu algupära juure tagasi.

Huvitav on igapidi K. Grotenfelti esitatud ajaloolisi teateid tähele panna.

Esimest korda esinevad kurelased Rimberti kirjutatud Ansgariuse eluloos, ütleb prof. Grotenfelt. Rimbert nimetab, et 9. aastasaja 50. aastate algusel Rootsi kuningas Olef ühe Rootsist kaugel asuva „Chori“ rahva vastu sõtta läinud. See rahvas seisnud vanaste Rootsi valitsuse all. Aasta enne Olefit käinud daanlasedki sõjakäigul „Chori“ rahva vastu. Olef alles heidab „Chori“ tõeste alla. Rahva maal nimetatud kohad Apulia ja Selburg tunnistavad, et meil Kuramaaga tegemist.

Järgmisena nimetab Kuramaad Breemeni piiskopp Adam oma 1075 kirjutatud „Hamburgi piiskopikonna ajaloos“. Adam tähendab: „Churland olla suur saar, 8 päeva teed pikk, Rootsi valitsuse all. Hiljuti olla üks kaupmees Daani kuninga abiga sinna kiriku ehitanud. Ühtlasi kõneleb Adam sessamas meres leiduvast saarest „Aestland“, mille asunikud, hirmsad paganad, lendavaid madusid ja muid madusid kummardada ja neile isegi kaupmeestelt ostetud elusaid inimesi ohverdada. Mõlema maa kirjeldus tunnistab, et Adam meremeestelt midagi Eesti ja Kuramaa kohta kuulnud, aga et tal õiged mõisted maade kohta puudusid.

Kolmandana nimetab kurelasi Vene ajakirjanik Nestor 1115, neile корсь nimeks andes.

Edasi minnes võtab prof. Grotenfelt põhjamaade saagades leiduvad teated kurelaste kohta harutusele. K. Grotenfelti arvamise järele riivavad saagad küll kauget muinasaega, aga oma kirjandusliku kuju on nad alles 13. aastasajal saanud. Rahvas kannab saagades tavaliseste nime „Kurir“, maa „Kurland“. Saagades esinevad „Kurir“ kardetavina mereröövlikena, kes mitme tähtsa kuninga valitsuse ajal Daanimaa randu käisid laastamas.

Knytlinga-saaga jutustab ühest kurelaste ja eestlaste röövkäigust Blekingi ja Ölandi 1169 ehk 1170, kus piiskopp Absalon oma sõjaväega ometi neid üllatab ja viimseni meheni tapab. Niisamasuguse loo teab Saxo. Knytlinga-

saaga tunneb ka ühe Samlandi kaupmehe, kes Kuramaa mereröövlite eest Daanimaale põgeneb.

Niisama käisid vikingid Kuramaad laastamas. Egili-saaga jutustab Egili ja Torolfi sõidust 10. aastasaja algusel Kuramaale. Egil sattub vangi. Enne vangi võetud daanlaste abil pääseb Egil põgenema. Historia Norvegiae teab Olaf Püha laastamisest Kuras kõneleđa, teised hallikad ometi nimetavad laastamise kohaks Saaremaa.

Eelpool nimetatud saagadele annab prof. Grotenfelt enam-vähem ajaloolist arvu. Edasi loeb ta neid saagaid üles, mis juba täieste luulevalda langevad. Näituseks teab üks saaga, Ivar Vidfamme võitnud kogu Rootsi, Daani, Kura, Saksamaa ja idamaa Garda riigini 8. aastasajal ära. Lagman Torny ütleb, Rootsi kuninga Erik Emundsoni valit-suse all seisnud Soomi, Karjala, Eesti ja Kuramaa umbes 875. a. Norna-saaga räägib, kurelased ja kveenlased laastanud umbes 800 a. Rootsimaad. Prof. Grotenfelt oletab, et viimane teade vaevalt kurelaste kohta käib, ennem mõne Soome pool asuva rahva kohta.

Pikemalt jutustab Saxo Grammatikus oma raamatus „Gesta Danorum“ 1210 kurelastest Curetes, Curi ja Kyrri nime all. Teated ulatavad aga enam saaga aegadesse. Hading läheb Väina jõe ligidale Lokeri vasta sõtta, hiljem Daani kuningas Frode Kura kuninga Dorno vasta. Kolmas Frodo heidab Kuramaa ja Ölandi (Öseli) alla. Kuulus vägimees Starkadr võitleb nooruses palju kurelaste, semb-laste, semgallaste ja ülepea idamaa rahvaste (Esten) vasta.

Ka Ragnar Lodbrok tungib kurelaste kallale ja heidab rahva alla. Ajaloolistesse aegadesse puutuvad Saxo sõnu-med Knut Püha sõjast kurelaste, semgallaste ja eestlaste vastu. Ühtlasi jutustab Saxo kurelaste käikudest Daanisse. Eestlaste ja kurelaste sõjamehed võtsid kuninga Ringi sõjaväega Brävalla lahingust osa. Viimaks nimetab Saxo 1170 eestlaste ja kurelaste sõjakäiku Ölandi.

Esitatud teadete põhjusel arvab prof. Grotenfelt, et saaga kurelasi kõigepealt praegusest Kurast tuleb otsida, aga et nimi hiljemine vist Läänemerest hommiku pool asu-vaid rahvaid tähendas, niisama nagu eestlaste nime alla kõiki hommikupoolseid Läänemere äärseid rahvaid mahutati. Tähelepanemise vääriks peab prof. Grotenfelt üht saaga teisendit, mille järele Ölandi asemel Ösel (Saaremaa) ära võeti. See ilme annab ajaloo esitajale põhjust oletada, et praegune linna nimi Kuresaar vanemal ajal „Saaremaad“ tähendas. Toetuseks tsiteeritakse linna nime teisendid Kuresaare linn ja Kuremaa linn. Kas nimetav „kuri“ on,

jääb iseküsimuseks. Missugusele rahvale passib see nimi paremine kui muistse aja kurelaste kohta? küsib prof. Grotenfelt. Õigusega tähendab ta, et oletamine, saar saanud nime seal rohkelt leiduvist kurgedest, vaevalt tõenäolisena ilmub. Omalt poolt lisan juure, et kurgede rikkust Kuresaare juures ajaloolikult keegi pole jaksanud tõendada. Mööda minnes tuletab uuriija Tõllu poega Kuritit meele. Soome keeles leidub sõna kurittu = pahemkäeline. Kurit ja kurittu lähevad igapidi ühte. Kuri, kurit, kurittu, cureter, kurat ühest tüvest kõigiti. (Võrdle ka Dr. J. Hurt „Postimees“ 1896 № 39). Minu meelest näib, et saarlased lõunas olevaid meretaguseid naabrid kurakäel olijaiks = kuralasteks hüüdsid. Kurakäe rahva nime võisid lõunapoolsed asujad seda suurema õigusega saarlaste suus kanda, kui need naabrid, nagu mitmel pool oletatakse, saarlastega ühest kannust olivad võrsunud. Saarlaste suus kannab maa praegu veel Kuramaa ja rahvas kurelaste nime, kuna suuremaa rahvas võõriti mõistmisel Kurast tihti „Kuura“ katsuvad teha. Oleks soovida, et keegi kuri, kurit, kurittu, curetes, Kura jne. sõnade vastastiku vahekorra pikema harutuse alla võtaks. Kurelaste ja Kura sõnade vahekorra seletus oleks tingimata huvitav.

Tähelepanemise väärt, et Eestis mõndagi Kura nimelist kohta leidub, rahvalaulude sagedast Kura kuningate nimetamisest rääkimata. Mulle on juhtumise kaupa — mitte otsimisel — järgmised Kura nimelised kohad silma juhtunud: Kura laht Kärdlas, Kura talu Kolga Jumidas, Kura Tõstamaa Leilaste külas, Kura Virtsus, Kura Suure-Jaani Vastsemõisas, Kura Põltsamaa Pajusis, Kuralepa Jaakobi Põõraveres, Kuraallika Kuusalus. — Huvitav veel nähtus, et Tarvastuski Kuresaar (Kuresaare mõis ja vald) leidub. Ega see mõni Saaremaa asutus ole. Igapidi mingisugust ühendust võiks nende nimede vahel olla.

Viimaks tuletan veel üht venelaste vana juttu meele: Holmogori asutajate isa olnud tshuudlane Kur, kes Kurasaarel asunud, Kura tütar Kurja aga Kurjas. See venelaste tshuudlane Kur oma Kurasaarega tuletab elavalt meie Kura nime ja Kuresaart meele. Kura küsimus tarvitaks igapidi mitmekülgist harutust.

Kas Saaremaal prof. Grotenfelti oletamise järele usukommete ja sõjaliste ettevõtete keskkohaline tähendus olnud, nagu Rügeni saarel Läänemere lõuna pool asuvatele slaavlastele, selle küsimuse kohta võiks vaielda. Kuid oma jagu põhja leidub sel oletamisel.

Uurija kahetseb Läti Hendriku väheseid teateid kurelaste = curones kohta. Esmalt jutustab Hendrik, et ju Meinhard sakslastega ja gootlastega kurelaste kallale tunginud, tormi mõjul aga Viru randa sattunud. Prof. Grotenfelt arvab, et Hendrik ses kirjelduses kurelaste kodumaaks Saaremaad peab. Edasi jutustab Hendrik 1203, et Eesti- ja Saaremaa paganad vilunud olla Rootsi- ja Daanimaal röövimas käima. — 1210 tungivad kurelased väinal laevadega ristsõitjate kallale ja tapavad neid hulga. Liivlased kutsuvad kurelasi appi, need jälle teisi rahvaid Riiga ümber piirama. Meri on täis kurelaste laevu, nagu oleks must pilv seda katnud — ütleb ajaraamat. Ümberpiiramine ei õnnesta; kurelased koguvad langenud mehed kokku, põletavad ära ja pööravad kodu poole.

Seegi jutustus on, nii palju kui see kurelaste asukohtadesse puutub, lühike ja puuduline, nii et palju jääb lugeja oma arvata. Kurelaste laevade otsata hulk selgub oletamisest, et saarlasedki kurelaste sõjakäigust osa võtnud. Veel kõneldakse ühes kohas, et saarlased Rootsist ja mujalt saadud vangisid „kurelastele ja muile paganatele müüvad“. Teine kord jälle tähendatakse, et kurelasi Vindavi jõe äärest ära tungitud.

Need Läti Hendriku peateated kurelaste kohta.

Esitatud teadete najal otsustab prof. K. Grotenfelt: „vanad kurelased olid keskaja algusel põhjavetes väga tuntud mereröövlid, kes tihti Daani ja Rootsi randu laastasid, Ojamaast rääkimata. Röövsõituseid võtsid nad üheskoos eestlastega, nimelt saarlastega ette. Näib, nagu toetaksid mõned kohad Läti Hendriku raamatus oletamist, et kurelaste nimi vahel saarlastegi kohta käis, kui see nimi ka kõigepealt Kuras asuvaid suguharusid tähendas. Eesti Kuresaart kurelaste nimega ühendades on meil tunnistus mõlema rahva läheda kokkupuutumise kohta teineteisega.

Prof. Grotenfelt arvab, et see ilme midagi ei tähenda, Saaremaa vana nimi olnud Skandinavias Eysysla. Mitmel kohal on kaks nime ja nii võis Eysysla veel nime Kuresaar kanda. Eysysla ei tähendanudki ainult Saaremaad, vaid ka Muhu ja Hiiu saart, isegi Läänemaa randa. Ehk koguni Kura randagi. Kuid selged teated puuduvad. Viimse tähenduse teeb uurija oletamisena.

Kurelaste nimi on aegsaste juba, seletab uurija edasi, enesele geograafilise tähenduse omandanud ja tähendab Kuramaa asujaid, rahvust ära määramata. Et Kuramaal suuremalt jaolt lätlased asuvad, hakati kurelaste nimega

sedagi rahvast määrama. Pealiskaudseks tuleb sel põhjusel otsust arvata, kurelased olnud Läti tõugu. Palju enam leidub näpunäiteid, mis kurelaste Soome pära poole juhivad ja muidu rasked oleksid seletada.

„Kihelkonnad“ esinevad kurelastel niisama kui eestlastel ja liivlastel. Isegi kaks kõige vanemat ajaloolist asjakirja, mis kurelaste kohta käivad, ja neis leiduvad nimed toetavad arvamist, et kurelased Soome sugu olnud ja lätlaste keskel asunud. Need on munga Balduini detsembri kuus 1230 ja jaanuaris 1231 kurelastega tehtud lepingud ristiusu vastuvõtmise asjus. Esimeses asjakirjas nimetatakse kuningaski Lammekinus (vist Lemmekene). Asjakirjas leiduvad kihelkonnad kannavad nimesid Thargole, Normis, Kiemala, Pygavas, Alisvanges, Alastanotachos, kõik nähtavaste Soome-Eesti kõlaga. Minu arvates võiks Thargole Taarküla, Normis Nurmi, Kiemala Kiimala tähendada. Liber census Daniae tunneb Kuusalus Kiemol-Kiemola. Prof. Grotenfelt oletab Pygavas nime Pühavesi sõnas leiduvat. Ehk võiks sõna pügama küsimusesse tulla? Alisvanges näib enam Läti näoline olevat. Nime esimeses pooles leidub ometi meile tuttav alis (aliste). Alostanotachos tuletab elavalt alustetagust meele. — Teises asjakirjas ilmuvad Soome (Eesti) keeleliselt kõlavad nimed Vannema, Valegalle (?), Matichule, Vanne, Ugenesse, Arovelle. Vanemas tunneme kohe vanema ära. Valegalle sünnitab rohkem peamurdmist. Kas ei tuleta see valla ehk vale küla meele? Matichule leiaks Matikülas vist vastandi minu arvates. Ei tohi imestleda, et küla pea gole, galle, chule esineb. Liber census Daniaes on küla nime kirjutusel tavaline ilme — mitmesugune kirjutamise viis. Vanne tuletab jälle meie vanne sõna meele. Ugenesse esineb õuduna. Aga „Ugalese“ rahvalauludes on sama kõlaga. Kas ei peaks Ugenesse nimi ugalesega suguluses olema. Arovelle võiks kas Aruvalla ehk Aruvelle tähendada. Kõik need oletamised minu poolt.

Lõpuks juhib uurija tähelepanemist veel selle ilme peale, et saarlased meie päivil Kura rannas asuvaid liivlasi, mitte aga muid rahvaid, „Kurelasteks“ nimetavad. Loomuliku seletuse leiaks prof. Grotenfelti oletamise järele see ilme, kui praeguseid liivlasi endiste kurelaste viimseks jäänuseks peetakse. Need on seega Soome suguharu ja eestlaste kui ka endiste nüüd ärasurnud Liivimaa liivlaste ligemad sugulased.

Professor K. Grotenfelt on kurelaste keerulisesse küsimusesse katsunud valgust luua, nii raske kui see valguse

toomine kasinate hallikate ja teadete najal ka olgu. Igapidi nähtakse asjaharutajal minu arvates õigus olevat kurelasi Soome sugu rahvaks tembeldada. Vastapoole katsed kurelasi Leedu-Läti tõugu lugeda, seisavad minu meelest veel nõrgemil jalul. Prof. Grotenfelti teenistuseks jääb, et ta vanu ajaloolisi aineid kurelaste kohta kokku kogunud ja need ained annavad kurelaste Soome või Eesti pärale enam-vähem tuge. Seni kuni teadus neid arvamisi pole jõudnud ümber lükata, jääme neid omastades nende juure peatama.

M. J. Eisen.

C. R. Jakobsoni kirjad J. Adamsonile.

Armas sõber!

Et ma Hansenit tema sõnade järel nüüd jälle oma ja meie rahva sõbraks peaksin pidama, seda kül keegi minu käest õigusega ei tohi nõuda. Meid on jo nii palju sõnadega söödetud, aga teuga narritud, et see odav toit — olgu kül Eestlased hagana leivaga harjunud — nüüd ommeti nattukene liig läilaks hakkab minema. Tahab Hansen näidata, et ta meie sõber on, siis tehku ta, et meie uued kooli raamatud kooli valitsuse poolest igal pool pruugitavaks seatakse. Kunni tema oma seltsimeestega seda ei tee, ta ka ärgu lootku, et teda oma sõbraks pidame; oma vaenlaste vasta võideldes meie aga üht minutit enam ära ei viida, nagu õige sõamehe kohus on. Nüüd on veel võimus nende käes, kus naad seda asja võivad, aga ei taha teha; ma usun, pea saab lugu nõnda olema, et naad tahavad, aga ei või enam teha, vaid tõised saavad seda tegema. Võrgud on igalt poolt jo koku langemas, paljalt viimane pauk on veel laskmata, kes pide-kõie katki kisub. Üleval nõuetud teuga voiksid naad ehk veel asja tagasi pöördä, kui naad liig kaua aega ära ei viida, sest kes on nii kitsameeleline, et oma sõprade vasta hakkaks võitlema! Ärgu ka keegi üttelgu, et ma oma kasu tahan, kui nõuan, et minu raamatud pruugitavaks tehakse. Minul sest mingisugust kasu ei ole, vaid mõnes tükkis ennema kahju. Oma geograafia olen näituseks 6 aasta peale Laakmanni kätte ära annud. Kui ma oma kasu nõuaksin, siis peaksin ma rõõmus olema, et teda nüüd veel pruugitavaks ei tehta, ja ma peale nende aastade ise seda enam raamatuid võiks ära müia. Kasu püüdmisest ei ole juttugi, aga nende raamatutega seisab ja langeb meie terve vaimu järje tõusmine, sellepärast, meie mite kriipsukest järele ei tohi anda. — Seda võite minu poolt Hansenile vastuseks üttelda! — Mis Hansen vabandamiseks kaardidest ütleb, see on puhtast tühi. Saksa parema koolides praegu igal pool seesugust kaardisi tarvitakse, kus

sugugi nimesi peal ei seisa. Ka saab meie kirja seltsi esimene mure, kui ta elusse tõuseb, see olema, et üht head kaardi raamatut välja annab. Mul on jo selle asja heaks 75 rubl. hõb. koos. Ka saan ma ühe suure geograafia teaduse raamatu kirjutama, keda see selts siis ka saab trükkima, ja kes nimelt koolmeistritele ja ülema koolidele õppetuse raamatuks saab olema. Võib olla, et ta kõige vähemalt 30 trükki-poognat suureks saab, see on, kolm kord nii suureks, kui minu esimene geograafia.

Et kirja seltsist rääkis, siis sooviksin ma väga teada, mis muudatusi ministeerium soovib. Olge nõnda head ja kirjutage mulle õige täielikult selle asja üle. Antke ka teada, kas eestseisust nüüd kohe valitsetakse, ehk pärast. Teie jo teate, et keegi selle asjast nii elusalt osa ei võtta, kui mina. Auupräsitudiks peab kõige pealt professor K. saama, sest kõige enam raha selle seltsi heaks saab Peeterburgis koku tulema, seda ma tean, ja raha on meil nimelt alustuses väga palju tarvis, kui selle seltsil ka maal rohkeste liikmeid peab olema. Kirjutaja peab üks kihelkonna koolmeister (Wühner ehk Kap) olema, ja kassameister üks küla koolmeister (Adamson Holstres, kui teda tunnete, kus hea raha laekas on), nõnda et igast ameti järgust üks liigi eestseisuses on. Hea oleks, kui oma konferenzi Tartus pidaksite, kas tõisel ehk kolmandamal saksa laada nädalal. Sel aeval käivad kõik kihelkonna koolmeistrid Tartus, ja kui Postimehes aegsaste teada saaksid, mil päeval konferenzi peetakse, siis saaks neid palju koos olema.

Aleksandri kooli pärast saab kõik tehtud, mis võimalik on. Mis Teie sest arvate, mis „Eesti Põllu mees“ põllu töö koolidest kirjutab? Kõik peab „suurete põllu meeste“ kätte toimetada antama, ja meie Al. koolist ei räägita sõnakest, ehk ma kül pikka kirja selle asja pärast Tartu kirjutasin. Ja pealegi Tallinna mõisnikute nõu! Koolipoisid peada ühtlasi mõisa sulased olema. Kurat võtku neid kõige oma nõuuga! — Ja, üks mõisa sulaste kool saab ta olema, ning mõisadele saab ta kaunis suurt kasu tooma. Sest ehk kül teaduse õppetusest seal vähe juttu võib olla, siis õppivad naad ommeti mõisades tarvitud riistatega ümber käima ja laiema põldude harimist tundma. Neist saavad head mõisa sulased saama, kellele seal rohkem palka saab maksetama, kui muu sulastele. Mõisadele saab see kool ka palju abi ja kasu tooma. Aga miks naad rahvast laulu pühal ühe kingituse eest, keda ise enele tahtsid pärida, lasksid õiskada? Kas meie süda see suguse teutuse üle täis ei pea minema! Jälle üks näitus, mis n e n d e sõnad ja lubamised tähendavad. Sellepärast ütlen ma: ükski seal võime nüüd uskuda, kus tegusi on; sõnad, olgu naad nii mahedad kui tahes, ei maksa enam ühtegi! —

Ma tahtsin Teile ka paar sõna Paulsoni pärast kirjutada. Tema vend annab temale teada, et tema isa ühtegi raha studeerimiseks ei tahta anda. See on aga niisama hea, kui studeerimise nõuu täieline maha jätmine, sest kui ta ise nii palju raha tahaks koku korjada, siis kuluksid ehk viis aastat see peale ära, ja lugu oleks lõppeks nõnda, et ka raha

enam ühtegi ei saaks aitama. Siin on jo seaduseks tehtud ja pea saab seda ka Tartus olema, et üksi need apteekriks võivad studeerida, kes gümnaasi kooli täitsa läbi on käinud. Siis oleks aga selle noore mehe elu nagu nurja aetud, sest nõnda ei ole ta ühtegi, ja parem oleks, kui teda sugugi ei oleks koolitud. Nüüd saab ta kuus paljalt 20—25 r. palka; on ta aga studeerinud, siis on tema palk 50, 75 kunni 100 rublat kuus. Iga aasta, keda ta sellepärast nõnda ära viidab, on nagu kautsi läinud. Ka ei ole studeerimise tarvis sugugi 1000 r. aastas tarvis, nagu tema vend kirjutab, vaid 300 kunni 400 rublaga aastas võib jo väga hästi läbi saada. See oleks kahe aasta peale ühtekoku 800 r. Ka võiks jo tema isa nõnda ära teha, et ta iga poole aasta sees omalt poolt 100 r. studeerimiseks annaks, aga tõise 100 r. selle tingimise al, et poeg seda raha pärast aeg aealt noorema vendade kasvatamiseks tagasi maksaks, see on terve studeerimiseks 400 r. kingiks ja 400 r., mis noorema vendade raha on, võlgu annaks. Pool aastat võiks Paulson siis veel Peeterburgis teenida ja kui ta teaks, mis tal loota on, siis saaks ta ka ise oma raha koku hoidma ja ennast selle asja peale ete valmistama. Olge nõnda head, ja rääkige selle asja pärast tema isaga.

Külap Teie nüüd jo minu raamatud kätte olete saanud? Aga selle teadava asja pärast palun ma Teid, kõik teha, mis võimalik on, sest Teie ei või sugugi uskuda, missugune raske lugu mul nüüd käes on. Üksi lootus hoiab mind veel üleval. —

Oma zeitungi pärast olen ma ka nattukene otsust saanud, see on, et ta tuleva kevade aeal saada kinnitud. S. on üttelnud, et rahvas nüüd liig ilmrähuta olla n. n. e. Sel viisil ma teda aga ka enne ei või välja hakkada andma, kui 1-sel Jaanuaril 1871. Noh, on ka asi.

Soovin Teile ka rõõmsaid pühi, ja olen Teid tervitades

Teie truu sõber C. R. Jacobson.

Peeterburgis, sel 24-mal Jõulukuul 1869.

Armas sõber!

Seal ta on, mikspärast Teie mulle kohe nende statutite pärast täit otsust ei annud? Teie ütlete, et seltsi liikmetel peab iga ühel ühesugune õigus olema valitseda: see just minu nõu sugugi ei ole. Ma arvan ka, et siis tast palju välja ei saa tulema ja et ta lõppeks Sakste vola alla saab langema, nagu nüüd eesti õppetud selts Tartus, kes teaduse kirjade asemel hindasi Saksakeele õppimise raamatute eest välja kirjutab. Sest selle kirjanduse seltsi juures on jo pääasi, et õige palju maksjaid osalisi on, kui võimalik mittu tuhat. Seal ei peata üleühtse sugugi valitsetama, vaid kõiki peab vasta võetama, kes tahavad tulla. Kui seda ei ole, siis saab liig vähe raha koku tulema ja siis ei maksa seda seltsi sugugi asutada. Et aga iga ühel ühes oleks rääkimist, seda ka ei või selle asja

juures olla, vaid mis maksjad teevad peavad isamaa armastusest tegema ja ka oma kasu pärast, kui neil armastust ei ole, sest et trükkitud raamatute hulk siis aastas tõest suuremaks saab tõusma, kui 3 rublane aastane maks on. Sellepärast muutke neid statutisi nõnda; nagu ministerium ete on seadnud, et liikmed kahte seltsi langevad: pärisliikmed ja kaasliikmed. Sel viisil ei või see selts millaski Sakste vola alla langeda, ja mis pääasi on, eesti koolmeistrid (naad olgu gümnaasi ehk küla koolmeistrid) hoiavad ohjad omas peus üksi. See annab meie koolmeistrite seisusele kohe oopis tõise tähtsuse, sest see oleks esimene avalik asi, kus naad ilma õppetajate toimetust ete võttavad, ja ma ütlen veel rohkem, see saab meie koolmeistrid pärast täitsa oma enese jalgade peale seadma, ja naad saavad seal juures täitsa eesti koolmeistriteks jääma. Kas Teie siis sest aru ei saa? Kui Teie selle õiguse käest ära annaksite, siis ei ole see selts enam sugugi see minust asutud selts, vaid üks oopis tõine. Mõttelge ommeti ise: igal liikmel on õigus valitseda. Muidugi saab siis õige palju Saksu seltsi liikmeteks heitma, mite eesti kirjanduse kasvatamise pärast, vaid et mõni sõna ühes oleks rääkida. Korraga kutsutakse liikmed nõupidamisele koku, kes saab tulema? Muidugi jälle Saksad, sest eesti liikmed saaksid enam talurahvas olema, ja neil ei ole ika aega ja lusti seesuguse asjade peale suurt aega kulutada. Ma ei seleta edasi, võite ise arvada, mis nüüd saab ots olema. Sellepärast muutke statuti, nagu minister ete on kirjutanud, muidu oleks mul minu töö pärast väga kahju ja minu ümberjahtimine ilmaaegu, sest mis ma just korda tahtsin saata, see saaks nüüd ümber pöördud. —

Et Teie ühtegi minu põllutöö raamatu tõise jau manuskriptist ei kirjuta, sellepärast arvan, et tõist kasti sugugi lahti ei ole võtnud. Ega teda ommeti keegi sealt kasti seest välja ei ole varastanud. Olge nõnda head, vaatake ka tõise kasti läbi ja antke kohe mulle otsust, kas kõik olete korras leidnud. Just sellepärast andsin nõuu, mõlemaid kastisi kohe lahti võtta, et sealt seest minu raamatu leiaksite.

Mul on praegu lõpmata palju muret. Oma raamatut trükkides olin ma sunnitud, üht 200 rublast vekselit alla kirjutada ja 3-mal Veebruaril pean ta ära maksuma. Lootust ei ole mul aga kustkilgi raha saada. Minu jalgade al kaevatakse ühtepuhku edasi, ja külap saab lugu nõnda tulema, et tük aega võlatornis istun. Siis olen ka oma kohtadest lahti, mis minu vaenlased ammugi soovivad. Jah, minu vaimu jõud ja kindmaus on otsas, ma sooviksin õige kaugele ära minna, kus ma neist asjust enam ühtegi ei nää ja ei kuule, kes mo südant lõhki tahavad ajada. Ei tea ka, mis ehk pea kõik võib juhtuda.

Mis Teie seminaridest ütlesite, seda ma jo teadsin ete. Muidugi, kui seminarid valmis on (sest ka üht kihelkonna koolm. seminari tahtakse asutada ja Valga kooli ära lahutada — teeb liig targad koolm.), siis ei ole Aleksandri k. enam tarvis, üht seesugust kooli asutada, ja kui põllumeeste koolid valmis on (see on: mõisa sulaste koolid), siis ka

Aleks. kooli ennast enam vaja ei ole. Viitkem aga veel aega, siis võime Al. kooli pärast „jumalaga“ jätta.

Kas Teie ei või mulle Paistu tüttarlaste koolist täielikumat otsust anda? Kes on koolmeister? Ma sooviksin ka tema tunnikorda kätte saada ja teada, kuidas seal õppetuse viis on.

Teid südamest tervitades, Teie truu C. R. Jacobson.

St. Peeterburgis sel 18-al Jaan. 70.

(Järgneb kiri 7. märtsist, mis eksikombel lhk. 274—275 peale on sattunud).

Armas sõber!

Seda ma jo ete arvasin, et see konferenz nõnda narriviisi saaks peetud saama. Kas Teie ei või mulle õige täielikult kirjutada, kuidas H. seda koolmeistrit sõimas ja mis see vasta ütles? Kes see koolmeister oli? Ja kas ma ei või tema kõnet saada? Need asjad on minule kõik väga tähtjad. Sest meil tuleb kangest võidelda, kui meie kooliasjad pea puhtast nurja ei pea minema. Mõne päeva eest tagasi kirjutasin ka Ainsonile sest paar sõna.

Ma rõõmustan ennast väga sest, et Holstre mõisa oma rahva kätte on saanud. Täna silma rahvas nii õnnelikud ei ole.

Suigusaare peale on kaebatud, et ta minu kirja Postimehss nr. 7 läbi on lasknud. Saksad tahavad teda selle eest ametist lahti teha. Peggli pildi valaja Dr. Schultz, kes siin kõik Balti kirjad veel üle vaatab, on ennast nende riistaks äraannud. Üleütlse käiakse nüüd igalt poolt minu kukkil, mina peada see kõige hirksam mässaja olema. Mis ma muud võin teha, kui pean seesugust ülekohtu vaikselt kannatama. Aga kirjutagu nüüd veel inimene meie rahva heaks midagi, kui ta õhust ei mõista elada ja tema keha rauast ei ole!

Armas sõber, kas Teil niigi palju ei ole võimalik teha, et mulle kunni 13 Aprillini 200 rubla võiksite muretseda? Ma pean selle summa eest siin nüüd iga kuu 20 rublat intressisi maksuma. 3-mal Aprillil on minu vekseli aeg jälle ümber ja siis pean 10 päeva hiljem, kui raha ei ole maksetud, uuest jälle 20 r. maksuma, kui veel kuu peale tahan edasi võlgu saada. Sel viisil võib jo kõige rikkam mees pankrotti leida.

Mul on nüüd peale „Teadus ja Seaduse“ tõise jau veel kolm veiksemat raamatut trükkimiseks valmis tehtud, ja ma lootsin neid, kui soovitud abi oleks tulnud, oma suure raamatuga ühes trükkida lasta, sest et naad palju ei tule maksuma, aga enam sisse toovad, kui suured raamatud. Aga nüüd jätan kõik veel mõneks aastaks seisma, kunni nattukene raha olen teeninud. Laakmanni taskut täita ja ise oma raske töö ja tuhat pahanduste juures kuiva leiba närida, seesugune narr ma enam ei ole. Esimene raamat on minu laulud, nende seas mittu tükki, keda Schilleri

kõige parema lauludest ümber olen tõlkinud. Teine raamat on üks teatre näitusmäng, mis ma ise olen teinud (esimene eesti teatramäng), kus kõik meie rahva praegused võitlemised ete tulevad. — Kolmas on nõiaprotsessidest ja kuidas suurem jagu ebausku Sakstest meie maale on toodud. Ka minu „Rõõmu-laulja“, lugem. raamatu viisiraamat, on jo nii kaugel, et võiks trükkitud saada, aga — kust võtta!

Jääge seks korraks Jumalaga! Teises sõnumikus saan enam kirjutama.

Teie truu C. R. Jakobson.

St. Peeterburgis, sel 26. Paastu kuu päeval 1870.

Kõige tähtjamast ajast olete mulle unustanud kirjutada. Kuidas Kirjameeste seltsiga lugu? Saatke ommeti muudetud statuudid minu kätte.

Armas sõber!

Teadava mõisa pärast on kül vaeva nähtud, aga ei läinud korda. Suvel saan pikkemalt asja seletama, kus ise Teiega koku loodan saada. — Dr. Bertram ei muu keegi, kui peegli piltide valaja Dr. Schulz, kes mulle praegu lõpmata palju tüli teeb. On üks mees, kes täitsa rüütlike ja õppetajate sulane. Praegu ässitab teda Laaland taga, kes ka üks meie kõige ülema vaenlastest on. Ma palun Teid, temale ühtegi Aleks. kooli paberitest enam saata, sest ta tarvitab neid üksi ainult meie kahjuks. Tema läbi on ka meie mõisa-palve tutvaks saanud, ja osast ehk ka nurja läinud.

Umbes 20-mal Lehe kuul lendan Peeterburgist välja. Sellepärast palun Teid, Wühnerile üttelda, et ta minu manuskripti mite enam seie ei saada; ma saan ta suvel ise ära tooma. — Nagu lootust on, saab Peeterson Vjätkast pea kodu tulema. See lugu ise aga saab veel lõpmata palju kära tegema. — Kas seal ühtegi koolmeistrit ei ole, kes „Postimehele“ võiks kirjutada, mis konferenz Schneideri raamatust arvas? Õppetajad peavad seda raamatut, kes kellegi kooli lugemise raamat ei ole, igal pool suure ruttuga katsuma pruugitavaks teha. Sokolowski Wändras on kohe 600 tükki esimese ropsu pealt külakoolidesse äramüünud, ja on jälle niisama palju uuest tellinud. Kui meie ise igalt poolt tulise meelega ei võitle, siis saavad need inimesed, kes kavalamad on kui kõik katoliki Jesuiitid ühtekokku, meie püüdmistele pea otsa peale tegema.

Et Tartu universiteet Pihkva saada, see ei ole muud, kui tühi jut. Ka oleks Eesti rahva kohta üks puhas, kas neil täitsa saksa või täitsa vene universiteet on. Vene universiteedi pealt võiksid naad pealegi Venemaale suurte ametide peale saada, kus neil väga hästi võimalik oleks, oma rahva õiguste eest enam kosta. Saksa universiteedi pealt peavad naad oma rahvast aegsasti ära õppima salgama, sest kes annab neile Balti maadel muidu ametid kätte. Seal võitleb nüüd jo paar aastat Tartu eesti kogudus, kellele üht eesti õppetajat ei taheta lubada, ja rahval ei lähe silmad ika veel lahti! Ma tunnen iga päev elavamalt ära, et Sakstest meile ühtegi ei ole loota. Jumal teab, et mul tõsine nõu oli, nendega

käsitäes käia, aga seal ei saanud ma muud palka, kui silma ees häid sõnu, ja selja taga surma haavu. Nään ma Soomlasi Ingria maal, kes Venelaste seas elavad ja siiski Soomlasteks on jäänud ja ka ika edasi saavad jääma, siis ütlen ma, Venelastest ei ole meil ühtegi karta!

Ehk saame tõine tõist pea näha! Jääge seks korraks jälle Jumalaga.

St. Peeterburgis, sel 9-mal Lehe k. 70.

Teie Jakobson.

Armas sõber!

Ma sain Vanemuine seltsis eila Kotkaga koku, ja ta palus mind, Teile kirjutada, et Teie 4-mal Heinakuu päeval, kus meie põllumeeste selts oma eestseisust valitseb, sie tuleksite. Siit võiksime siis üheskoos 6-maks Helme (Teie sest asjast vist jo teate) sõita, kuhu Kotkas ka kaasa saaks tulema. Mina pidasin eila Vanemuines ühe kõne: „Võitlemised eesti vaimu põllul“. Selle kõnest ütles üks eesti mees maalt: „seesuguse kõne juures võiksin kolm päeva ilma söömata olla!“ Ma tahan teda pärast poole trükkida lasta. Ka oli eila esimene teatre näitemäng Vanemuines, kuhu nii palju rahvast tuli, et kõik saali ei mahtunud, ja seda tükki sellepärast täna tõist korda mängitakse. Ma ei või Teile üttelda, kui väga see asi minu südant kosutas ja minu lootust Eesti rahva tuleviku peale kasvatas!

Kui Tartu peaksite tulema, ärge siis minu juure jätke tulemast.

Teid südamest tervitades,

Teie truu sõber C. R. Jakobson.

Tartus, sel 25-mal Jaani k. p. 1870.

Armas sõber!

Selle sõnumiku, mis enne konferenzi kirjutasite, olen kätte saanud, aga pärast ei ole ma enam ühtegi kirja näinud, ehk ma kül iga pääv pikki silmil ootan. Ma sooviksin väga hea meelega teada saada, mis nõu teie seal pidasite, ja kuidas see konferenz üleültse oli. Ka sooviksin ma teada saada, kuidas teie mõisaga lugu on, kas rahvas või mõni võeras hilpharak teda on rentinud.

Kurva südamega pean Teile tunnistama, et meie vaenlased jälle peal vee seisavad. Külap saate seda pea tunda saama. See kõige hullem lugu on aga see, et naad rahvast oma söötmiste ja muu asjadega oma poole avatelevad, ja et milgil viisil võimalik ei ole, rahva silmi selle poolest lahti teha. Wiliandi pool naad kül seesuguste tükkidega ilmsiks ei tule, aga muu maakondades ja nimelt Eesti kubermangus, kus rahvas veel täitsa kitsal silma ringil elavad, peab neil see asi väga hästi korda minema. On aga rahva kaksipidi mõtlemine nende vasta ärakadunud, siis nende võimuse vasta ka enam keegi ei saa.

Suur rõõm on näha, kuidas nüüd suurem jagu Vene seitungisi Eesti ja Soome rahva iseõiguste eest hakkavad rääkima. See kül Moskva zeitungide meele pärast ei ole, kes kõik, kas ka väevaldsel viisil, Wene-

lasteks tahaksid teha, aga see Moskva partei ei tähenda palju ses tükki sest et meie armas keisri herra iga rahva seltsi ühel viisil oma südame peal kannab. Hilja aea eest tagasi on ka üks Venelane, Flerovski, ühe paksu raamatu veenekeele seeüle kirjutanud, kuidas Vene riik üksi siis õige vägevaks võida saada, kui Vene valitsus soome seltsisi sinna aitada, et nad oma enese vaimuharimisele jõuaksid. Sel viisil saaksid, ütleb ta, slaavi ja soome seltsid ika koku hoidma, üheskoos Sakste vasta võitlema ja sõbruse sees ühendud jääma. Flerovski on jo mittu raamatut vene keeles kirjutanud ja tal on kuulus nimi. Aga ka mitmed aealehed kirjutavad sessamas vaimus, nagu nimelt suur „Peterburgi vene zeitung“. Eks see meid ei või rõõmustada? Ma tunnen ika enam ja enam ära, et Venelastega sõbruses käies meie üksi neid eesmärkisi kätte võime saada, keda meie rahva paremad mehed taga nõuavad. Vaatame sellevasta Sakste kirjadesse, mis sealt leiame? Eesti rahva õigustest seal keegi ühtegi ei räägi, vaid üksi S a k s t e õigustest m e i e maal. Eesti ja Lätti rahvast nimetab näituseks Schirren shaakalideks, ja ütleb otsekohe välja, et neil ühtegi õigusi ei olla. Bocki kõige suurem arm meie vasta on see, et ukсед lubab lahti hoida, kellest läbi käies Eestlased Sakslasteks võivad saada. Nõnda kõik. Nüüd tahavad ka veel Peeterburgis üht saksa zeitungi ilma zensurita välja anda, kes nende õiguste eest kostab, ja seks on neil 50,000 rubla olnud kinnitada.

Ma loodan, et Teie käest pea uusi sõnumeid saan. Minul on viimasel aeal väga rasked päävad olnud, ja veel raskemad seisavad ees, aga ma sest ühtegi ei hakka rääkima, muidu arvade, et ma enam muud ühtegi ei mõista kirjutada, kui neist asjust.

Teid südamest tervitades

Teie truu sõber C. R. Jacobson.

Peeterburgis, sel 7. Märtsil 70.

Armas sõber!

Jumalale tänu, nüüd olen jälle paigal, peale selle, kui hea tük maailma ära on saanud käidud! Pärnus olin ilma aegu, sest seal oli mul Juudiga tegemist, kes tahtis, et ennast kümne aasta peale tema päris-orjaks teeksin, töö minu, aga raha sellegi pärast tema päralt oleks. Ma katsun sellesama asja poolest praegu Peeterburgis jälle oma õnne.

Tartust saatsin Teile Karovi postiga Raudseppa adressi al ühe kirja, kellega põllumeeste seltsi põhjuskirjad ühes olid. Soovida oleks, et Teie sisseastumise raha 3 rubla peale tõstaksite, nagu Pärnu seltsi juures. — Peeterburgis ma veel ühtigi meie asjadest ei ole jõudnud toimetada, sest et mul seiemaani üksi korteriga tegemist oli, kunni see korda sai. Siiski olen jo 500 rubla eest kahe raamatu tarvis paberit ostnud, sest et oma kõned Jõuludeks välja tahan anda; peale selle 200 rubla võlga ära maksnud ja 150 rubla oma vennale piltide eest maksnud. — Meie sõbrad on kõik terved; muud kui Jürj. on suvel kolera tõbi olnud, nõnda et pea hauda oleks läinud.

Lõppeks panen Teile seie üles, mis üks õppetud Eestlane nende päävade sees Saksamaalt kirjutab. Teie teda veel ei tunne, vist ka mite tema nime, aga tema eestikeele kiri on nõnda: „Ärge pange pahaks, et nõnda kaua ei ole Teile kirja saatnud — seda tihtimine kõnelen ma võeramaa rahvaga meie kallist isamaast ja meie vaeste eesti vendadest. Kurv lugu on see, et keski meie Eestirahva viletsuse ja häda-elu ei tea ega mõista. — Kõik arvavad, et meie Isamaal aga Sakslased elavad, kes nüüd koledal viisil Venelastest piinatud saavad — nii hästi usu kui keele pärast. Seda vale juttu kirjutavad need, kes jo pool teed Saksamaale on, ja võib tihti kuulda, kuidas mõned jo täna räägivad. Saksamaa vael on üks suur õn olnud, aga õn teeb sagedaste uhkeks, ja jo räägitakse, et Saksamaa raja mite üksi Strassburg ja Metz, vaid ka Baltika meri ja tema saksa provinzid, see on: meie Eesti- ja Lätti-rahva Isamaa, mis saksa rüütlid 600 aasta eest meilt röövisivad. — Mina arvan, et ühel pääval meie armsal Isamaal jälle üks kole veretantz saab mängima. Jumal hoidku, et see mite ei saaks olema, sest meie helde, suur keiser ei ole seda mite teeninud, ta on Saksamaale ika kõik head soovinud; aga palju on neid Sakslasi, kes tema hea tegude vasta tänamatad on.“ n. n. e. Ka see mees on suurvürstina Helene Pavlovna rahaga studeerinud.

Jääge seks korraks terveks! Ma loodan, et Teile õige pea võim kirjutada, kuidas meie muu asjadega lugu.

Teie truu sõber C. R. Jacobson.

St. Peterburgis, sel 15-mal Nov. 70.

Armas sõber!

Tallinna maalt tagasi tulles, kus ma kaks nädalat oma sugulaste juures Jõulu pühasi pidasin, leidsin Teie kirja eest, ja ruttan nüüd tema peale vastust andma. Kõige pealt pean tunnistama, et see sõnum mulle suurt rõõmu tegi, et Wiliandi põllumeeste selts ka jo nii kaugele jõudnud. Raha ei leia ma sugugi suure olevat, sest seesuguste seltside juures on raha pääasi, ja Wiliandi põllumehed ommeti nii väetid ka ei ole, et naad kuus 25 kopp. ei jõuaksid maksa, mis neile tõisel teel jälle seltsi käest tagasi tuleb! Nüüd oleks tarvis statutisi õige pea kindral kubernäri herra kätte anda, et asi tuleval suvel ehk jo elusse võiks asuda. Ruhja põllumehed saatsid omad statutid saadikutega enne Jõulu Peeterburgi, kui kindral kubernär siin oli, kus neid tema kätte andsid, et nõnda ühtegi aeväitmist vahele ei tuleks.

Ka kirjameeste-seltsi põhjuskirjad saavad, nagu nüüd kindlaste ete võime tunnistada, kinnitud. Saatke naad ruttu ära, ja hoidke selle eest, et jälle ehk midagi uusi punktisi juure ei lisa. Pange minu nimi ka põhjuskirjade alla.

Tartust ära sõites, andsin ma koolmeistri seltsi statutid Hurti kätte, kuhu ma jo ligi kümme nime alla olin kogunud. On ta neid teie kätte läkkitanud, nagu ma palusin. Ka see asi tahab õige ruttulist edasi-ajamist.

Al. kooli pärast ma ei ole veel võinud Dr. K. rääkida. Tema elas seiemaani Zarskoje Seloos, aga sõitis iga päev Peeterburgis ümber oma haigeid vaatamas. Sellepärast ei olnud sugugi võimalik temaga koku saada, kui ma ka oleks tahtnud Zarskoje Seloosse sõita. Nüüd peale Pühade saan ma selle asja ka ära toimetama. Nimi, keda Teie soovite teada, on Maibach; mees ise on Rakvere poolt. Peeterburgis elas ta Helena Pavlovna pallees. Kui ta Rakveres oma vanemaid käis vaatamas, seal tuli teiselt hommikul mõisa herra kohe teda teretama. Maibach aga laskis kambrist välja üttelda, ta ei olla veel riides ja teelt väsinud ja ei võida selle pärast vasta võtta. Herra, kes tema vanematele palju tüli vanast teinud, läks nagu märg koer uksest välja.

Selle sõnumikuga saadan ühes ka oma uuest raamatust: „Kolm isamaa kõnet“ ühe eksemplari Teie kätte. Nüüd hakkab põllutöö raamatu trükkimisega peale. Aga et Pratz nädalas paljalt 4 lehte võib trükkida, sellepärast saab rohkest tuleva sügiseni aega ära kuluma, enne kui see paks raamat valmis saab. Peaks seda praegu valmis saanud raamatut ruttemine ära ostetama, et ma jälle raha edespärase tööde tarvis saaksin! Rahvas soovis jo ammugi üht isamaa sündmuse raamatut. Siin ta nüüd on, ehk kül lühikene; aga ma arvan, et ta rohkem kasu võib tuua, kui mõni pik ja paks raamat. — Minu kooli lugemise raamatu tõine jägu on ka jo pea valmis. 60 poognat on jo kirjutud, ja umbes 20 veel kirjutada.

Befeldt on omale Strelnas maja ühes tükki maaga ostanud, kus ta nüüd elab. Lambock ka enam siin kõster ei ole, vaid jälle üks uus, kelle nimi mul meelest ära on läinud. Laaland teeb siin eesti kooliga õige nurjatu tegusi, kelle üle rahvas väga nuriseb. Eesti kiriku rahaga peetakse üht saksa kooli üleval, ja eesti kool on kiriku alla keldrisse seatud, kuhu ükski sandi-lapsed võivad käia. Mo süda tahtis lõhkeda, kui seda nägin. — Raudseppale saan ma pea ka kirjutama. —

Soovin Teile head uut aastat ja jään tervitades

Teie truu C. R. Jacobson.

St. Peterburgis, sel 7. Jaan. 71.

Armas sõber!

Paari nädala eest tagasi kirjutasin Teile; vist olete selle sõnumiku jo kätte saanud? Praegu on mul üks iseäraline asi, kelle pärast sulle pihku võttan. Siin on praegu 5 Lättirahva saadikut Peeterburgis, kes Lätlaste alanduse-adresi Keisri herra kätte tõivad, et Musta meres jälle Vene võimud oma auu sisse saanud ja et igaüks alam kroonut peab teenima. Seesugused adressid tulevad nüüd igalt poolt seie, ja ma arvan, et ka Eestirahvas tõistest järele ei tohi jääda, sest see asi on mõnes tükis väga tähtjas. Ma olen siin ülespannud, kuidas see adres peab kirjutud olema, ja mul on asja, mikspärast teda just nõnda, ja mitte teisite ei pea tehtama. Väga hea oleks, kui Holstre vallavalitsus valla nimel esite alla kirjutaks ja siis mõned ümberkaudsed muud valitsused ka,

ning kui õige pea mõned saadikud seie saaksid läkkitud. Venekeele võiks kiri siin ümber saada pandud. Ma olen pealegi paar kirja Liivimaalt saanud, et seesuguse adressi-saatmist rahvas ka ise soovib. Need adressid antakse seestpidise ministri herra kätte, ja Lätlasi on ta väga lahkesti vasta võtnud. Seda asja võib avalikult toimetada, sest teda ei tohi ükski keelda. Väga hea oleks ka, kui teie saadikud siis ka ühtlasi Wiliadi põllumeeste-seltsi põhjuskirjad ühes tooksid ja siin kindralkubernäri herra kätte annaksid, kes praegu siin on. Sel viisil läheks asi palju ruttemine edasi. Ka koolmeistri seltsi põhjuskirjad võiksid sinna maale jo valmis olla. Tehke, mis Teie jõuate, nende asjade edendamiseks!

Ma saadan üks kast raamatutega siit Teie kätte; ma arvan, et umbes kahe nädala pärast kõige hiljemalt teda Kaarovi juures Wiliandis kätte võite saada. — Olge nii head, ja läkkitage mulle Weske adres. —

Väga hea on, et Hurt omad kirjad trükki teel avalikuks teeb, aga seda ma ei oleks uskunud, et ta seda „Postimehes“ saaks tegema ja Janseni sabaks heitma. Ta oleks omad isamaa pildid väga hästi ühes raamatus välja võinud anda, kelle läbi need mõnusad kirjad palju enam rahva seka laiali oleksid läinud ja neid koolmeistrid ka koolides võinud pruukida. Ka ei ole mul meele järele, et ta korraga nii kangesti Ahrensi keelest kõrvale läheb. Sel viisil meie kirjamehed millaski ühte ei või sündida. Sest igal ühel on oma asi, mikspärast ta tõisiti kirjutab, ja kui iga noor kirjamees jälle uusi seadusi teeb, siis ei või nii pea leppimisest juttu olla. Kui vana täitsa vale ei ole, siis peab teda auustama. Nüüd ei jää meile muud järele teha, kui oodata, missugune kirja-pruuk kõige enam rahva seka jõuab tungida ja missugust edespidi kõige enam kirjameestest vata võetakse, kunni valitsusele jõuab.

Laaland ütles mulle, et Jansen olla kindlaste toutanud (kellele? seda ta mulle ei nimetanud), mite üht kirja enam minu käest vasta võtta. № 2 sees aga on üks mees jälle minu kallale kippunud, ja ma olen jo vastuse Janseni kätte saatnud. Ma ei ole sugugi teravaste kirjutanud, ja olen ka Jansenile nimetanud, mis ma Laalandi suust kuulnud, aga ühtlasi ka üttelnud, et ma seesugust juttu koguniste ei võida uskuda. Kül näeme, mis ta teeb. —

Teid südamest tervitades

jään Teie truul C. R. Jacobson.

St. Peterburgis, sel 20-mal Jan. 1871.

Teie Keiserliku Majesteedi kõige truuma alamatele, Eestirahvale, on suurt rõõmulikumist toonud need kaks sõnumet, et Teie Majesteedi, meie armsa Riigi-isa trooni aupauistus edespidi ka üle Musta mere omas täies suuruses saada läikima, ja et igal eesti poel võimalik saada olema, seda kõige vägevamat trooni ühes kaitsta. Seda rõõmu-liikumist ei võinud meie omas põues salauses hoida, vaid tahtsime teda ka oma armsa riigi-isa le avaldada, kelle eest meie palved iga pääv taeva poole tõusevad, et meie armuline riigi-isa,

kelle armu läbi nüüd ka meie rahvale õiguse koit jälle on hakkanud tõusma, teaksid, kuidas meie juures, nagu üks meie kirjameestest hilja aea eest tagasi kirjutas, „nii mittu kui kastetilkasi hommikuse koidule vasta säravad, nii mittu rõõmu-silmapisarat eesti silma-laudel meie Keisri auuks läigivad, nii mittu veretilka valmis on, ennast Tema eest ära valama!“ Selle elavas tundmises paluvad Liivimaa Eestlased, oma kõige alandlikumat alanduse-adressi armulikult vasta võtta.

Nimed NN.

Armas sõber!

Teie adres on jo ümberpandud ja saab pea ministri kätte antud. Nii pea kui tänu Keisri herra poolt vasta tuleb, laske adres ja tänu mõlemad „Postimehes“ trükkida.

See prottukollide asi konvendide peal on praegu üks väga tähtjas asi. Kui Eestlased siin võitu saavad, et neid prottukollisi eesti keele kirjutakse, siis on neil kül lootust, et edespidi ka tõised keele-asjad võitu saavad. Veikese alustustega hakkavad kõik suured asjad peale. Sellepärast peaksid konvendi liikmed nõudma, et prottukollisi üksi eesti keele kirjutakse ja sealt saksa tõlkisi ülema kohtutele võetakse. Eesti konvendi liikmed ei peaksid milgil viisil neid saksa prottukollisi alla kirjutama. See asi on väga tähtjas, nii ütlemata tähtjas, et üksi poliitika mehed temast täitsa aru võivad saada.

Küsiige ommeti Koolm. seltsi põhjuskirjade pärast järele. Seal ei olnud jo enam ühtegi teha; ma olin kõik valmis teinud ja puhtast üleskirjutanud. Ka ligi 15 nime olid jo al. Selle asjaga ei tohiks sugugi viivitust olla. Kui umbes 50 nime jo al, siis saatke ta kohe ära Riiga kindralkubernäri herra kätte.

Mihlbergiga olen ma jo mittu kord rääkinud ja teda tõiste Peeterburgi Eestlastega tutvaks teinud. Kahju, et ta Tartus Oettingeni juures jo nattukene Sakslaseks saanud. Fiisika raamatu kirjutamisest ei või nüüd veel juttugi olla. Esmalt sellepärast, et Mihlbergil nii palju tööd on, et meie kirjavara kasvatamise peale ei või mõttelda; ja tõiselt kellele peab ta seda raamatut kirjutama ja kes teda trükkima? Kui jo minu põllutöö raamatut nii vähe ostetakse, keda ommeti rahvale õiguse pärast hädaste tarvis läheb, kes saab siis veel üht täielist Fiisika õppetust ostma, keda ammugi nii odavalt võimalik ei ole müüa, sest et trükkimine nende hulga piltide pärast, mis sinna tarvis lähevad, kõige vähemalt paar tuhat rubla tuleks maksma! Ei, meie rahvas ei ole veel nii kaugel, nii kurb kui see lugu ka on. Oma põllutöö raamatu esimese jau eest olen ma peale 800 rublat välja annud, aga seiemaani 1¹/₂ aasta sees paljalt 70 rubla sissevõtnud. Suure kartusega lasen ma tõist jagu praegu trükkida. Et ta palju paksem ja trük sellepärast kallim, sellepärast ei saa ma teda alamat 75 kopp. müüa võima. Kui palju saab mul aga seesuguse „kalli“ raamatu ostjaid olema? Meie rahvas on jo nii tuim, et ta oma kirjamehi ei mõista toita ja sellepärast arvan ja kardan ma,

et meil suurt tulevikku ei või olla, sest martrid, kes ennast tõiste eest ohverdavad, on vähe. Ma seiamaani ika veel lootsin, aga kui sedagi tööd, mis ilma hinnata rahva vaimuharimiseks tehakse, vasta ei võeta, mis on siis veel lootat!

Olge nii head ja rääkige nende kolme sõbraga, kes mind on aitanud. Selle rahast, mis minu põllutöö raamatute seest saate, makske neile intressid välja ja paluge, et naad veel oodavad. —

Teie vist jo ühe kasti „Kolm isamaa kõnedega“ kätte olete saanud? Kuidas selle raamatu müümisega läheb? Ma arvan, ka halvaste, sest ta maksab jo enam kui 3 koppikut; 30 koppikut on aga jo niisama palju kui 1½ toopi viina — heldekene! Kui aga siiski mõni narr tõiste seas peaks olema, kes arvab, et raamatud praeguse aea sõariistad on, ja sellepärast ka minu raamatutest ühe ära ostab, siis palun seda raha minu kätte saata, sest ma olen teda oma põllutöö raam. tõise jau rahast varastanud, kuhu teda tagasi pean panema, kui trük valmis peab saama.

Al. kooli pärast olen ma Hurtile kirjutanud. K. ei ole vasta võtnud. Ta arvab selle asja heaks sel viisil enam võima teha ja on seda ka lubanud. Kahju, et ilmaaegu nii palju aega ära on viidetud!

Raudseppale saan ma kirjutama, nii pea kui tema palvet teadava laulu pärast jõuan täita.

Teid südamest tervitades jään

Teie truu sõber C. R. Jacobson.

St. Peterburgis, sel 1-sel Märtsil 71.

Armas sõber!

Kaua aea eest tagasi kirjutasin Teile ja nädala eest ka Raudseppale. Vist on need sõnumikud õigel viisil Teie kätte jõudnud? Täna on ise asi, mis mind sunnib Teile kirjutama. Järeleisav kiri oli Peeterburgi saksa zeitungi „Nordische Presse“ sees. Seesugused kirjad teevad meile aga suurt kahju, sest kui Eestimaa talupoead ühe ainsa aasta sees 230,000 rubla eest krediitpiletid ostavad, peale selle, et veel nii palju päriskohtasi omale ostnud, siis meie ei või enam sõnakest nende talupoegade halvast põlvest rääkida. Mullu aasta olla 160,000 rubla eest, tänavu jo 230,000 rubla eest ostetud, eks see ei tunnista, et Eestimaa talupoead õnnepõlves ei ela! Sellepärast palun Teid, mulle otsust anda, kuidas lugu õiguse pärast selle rahaga on. Kui meil üht eesti aealehte oleks, siis võiksime kohe avalikult seesuguse asja pärast otsust küsida, aga et „Pärnu Postimees“ Saksa käes ja „Eesti Postimehe“ väljaandja Sakste käes, sellepärast ei või meie seda kõige sündsamat teed käia, ehk see kül meile suureks kahjuks on. Üleütle olla riigi valitsuse juures jo nii ära seletud, kui ei oleks meie põllumeeste asjus enam ühtegi selektamist ja parandamist, vaid kõik olla jo äraõientatud, talukohad müüdüd, n. n. e. ja selle pärast ka rahvas kõik jo väga rahuli.

Teid südamest tervitades

St. Peterburgis, sel 6-mal Aprillil 1871.

Teie truu C. R. Jacobson.

Olge nii head ja üttelge Petersonile, et ta oma elulou õige täieliselt ülesse kirjutaks, ja kui võimalik, saksakeeles. Meil on teda hädaste tarvis ja õige pea.

Peeterburgi saksa aalehe „Nordische Presse“ seest (№ 82, 1871):

Reval, 27. März. Auch in dem diesjährigen Märztermine hat sich der Betrag der von Personen bäuerlichen Standes niedergelegten Kapitalien als ein sehr bedeutender erwiesen. So wurden bis zum 20 d. M. bei der estländischen Kreditkasse landschaftliche Obligationen (im Mindestbetrage von 100 Rbl.) und Zinzeszinsreverse (im Mindestbetrage von 10 Rbl.) für 210,000 Rbl. von Bauern gekauft, von Wirthen, wie von Knechten, von Privaten, wie von Gebiets- und Gemeindekassen. Die Hälfte der Papiere wurde auf den Namen der Besitzer einregistriert, wie das rücksichtlich des Gemeindevermögens obligatorisch ist, die Hälfte *au porteur* ausgestellt. Ausserdem haben Bauern, wie wir vernehmen, nur in einem Bankhause unserer Stadt für 16,000 Rbl. 6% Revalsche Stadt-Hypotheken Pfandbriefe gekauft, so dass das in diesem Monat verzinslich angelegte bäuerliche Kapital sich auf ca. 230,000 Rbl. beläuft, gegen ca 160,000 Rbl. im März des Vorjahres.¹⁾ (Rev. Z.)

Südamest armastatud sõber!

Ma tänan väga Teie vaeva eest, mis minu raamatutega näete. 700 tükki oli neid kasti sees, see on õige, aga ma arvan, üks kiri oli ka juures. Siiski ma enam heaste ei mäleta. Vana tuttav asi on, et müüjad raamatute juures 20% saavad. Sellepärast ei tule kümne raamatu peale üks ilma hinnata anda, vaid kaks tükki. Mina saan sel viisil 24 kopp. raamatu eest. Et rahvas raamatu suure hinna pärast nuriseb, see ei tunnista muud, kui et meie rahvale üht rehnungi õppetamise raamatut hädaste tarvis läheb. Ma ei ole veel millaski kuulnud, et ta nende veikese raamatute hindade üle nuriseks, mis Laakmanni juures tosinate kaupa välja tulevad, ehk kül need raamatud oma hinna kohta neli ja viis korda kallimad on, kui minu raamatud. Hilja aea eest väljatulnud „Viljapuu“

1) **Tallinnas, 27. märtsil.** Ka selle aasta märtsi-kuu tähtajal oli talupoja seisusest isikute poolt sissemaksetud kapitali summa väga suur. Nõnda osteti kuni 20. s. k. p. Eestimaa Kreditkassast maa pantkirju (vähem summa 100 rbl.) ja rentrendi-tähti (vähem summa 10 rbl.) 210.000 rubla eest talurahva poolt, peremeeste, sulaste, era-, kui ka valla- ja kogukonna-kassade poolt. Pooled paberitest kirjutati omanikkude nime peale, nagu see kogukonna varanduse kohta sunduslik on, pooled anti ettenäitaja peale välja. Peale selle on, nagu meie kuuleme, talupojad ainult ühes meie linna pangas 16.000 rbl. eest Tallinna Linna-Hüpoteeegi 6% pantkirju ostnud, nii et sel kuul protsenta kandma pandud talurahva kapital ligi 230.000 rbl. välja teeb, ligi 160.000 rbl. vastu lainud aasta märtsi-kuul. (Rev. Z.)

raamat, mis pealegi „rahva sõpradest viljapuu armastajatele soovitud,“ maksab 10 kopp., on aga paljalt 6 lehte suur. Siiski ostab teda rahvas ilma nurisemata, ja Laakmann ka ei nurise, sest et seesugune kaup teda rikkaks meheks teeb, ja kõik on kaunis ja lõbus. Raamatu hind ei ole jo enam, kui 10 kopp.; aga kui rahvas järele mõistaks arvada, siis ta teaks, et minu põllutöö raamat selle järele 1 rubla 40 kopp, peaks maksma, rääkimata veel piltide ja pookimise hinnast. Seda on tarvis rahvale ära seletada. Rosenberg ei ole minu käest enam neid raamatuid (Kolm isamaa kõnet) seismaani võtnud, kui 200, sellepärast ta ka 800 ei või ära müünud olla.

Teie võiksite Eestimaa asja pärast katsuda, Jansenile kirja läkkitada, ehk Teie käest võttab vasta. Üks minu Tallinna sõpradest on seda jo teinud ja ühe väga ilusa kirja kirjutanud, mis ta ka minu kätte lugeda saatis, aga Jansen ei ole vasta võtnud. Kirjutage umbes sedasama, mis Teie minule olete kirjutanud.

Vastus Teie truuse adressi peale saab tõeste tulema. Külap ta ongi jo ammugi Riias, aga hoietakse seal ehk Wiliandis va'st kinni, et tõised maakonnad järele ei teeksivad. On Raudsep minu sõnumiku kätte saanud, mis umbes kuu eest tagasi temale saatsin?

Mineva sügise ma andsin ühe loosimise lehe, ma ei tea kas Raudseppa, Hainsoni või Teie kätte. Ma palun seda lehte oma õde kätte Randu saata, olgu nii palju loosisi võetud kui on. (Pehrna adressi al). See loosimine peada Mai kuu sees ära saama toimendatud ja minu õde nõuab sellepärast minu käest seda lehte.

Lätti saadikutel oli siin saksa aealehe „Nordische Pressega“ protses, aga on ära — kautanuvad. Asi saab edasi ülema kohtu kätte minema.

Oma zeitungi asjus sain kül talvel vastust, et ei lubata, aga nüüd olen veel kord sisse annud. See on jo kuues kord. Vot eesti kindmaus! Kui nüüd ka ühtegi ei tule, siis on lootus otsas. Selle asja pärast olen ma jo ligi 50 kirja kirjutanud, mis mul kõik alles. Mitmed suured herrad saavad mind ära needma, aga nüüd on asi jälle nõnda, et mul õige kindel lootus on. See jäägu aga Teie teada üksi. —

Mai kuu lõppetusel olen ma Tartus. Sealt sõidan Lehova kaudu Tallinna, kus terve suvi otsa elama jään. Kui minule kirjutada tahate, siis kirjutage enne 20. Mai kuu päeva, sest selle päävani olen ma omas praeguses korteris. „Teadus ja Seadus“e tõise jaust on esimesed poognad jo trükkitud. Ma loodan, et sügiseni aegsaste valmis saan. Teda lasen ilma zensurita trükkida.

Teid südamest tervitades jään

Teie truü C. R. Jacobson.

St. Peterburgis, sel 3-ai Mai k. p. 71.

Kirjandusline ülevaade.

A. Kitzberg. Pila-Peetri testament. Nali ühes vaatuses. Kirjastaja H. Leoke, Viljandis. Rahva näitemängud nr. 212. Teine parandatud trükk. A. Tõlaseppa tr. Viljandis 1913. Hind 30 kop. 35 lk.

Eduard Wilde. Kirjatööde kogu. Tallinna saladused. G. Pihlaka kirjastus. J. ja A. Paalmannitrükk. 203 lk. 8°.

Ilulugemised. II. Lugenud: Maria Rimm-Peterson, Otto Peterson. Tallinnas, 1912. J. Ploompuu kirjastus. 155 lk.

W. Bölsche. Inimese põlvenemine (Die Abstammung des Menschen). Kolmas täiendatud trükk. E. K. S. „Noor-Eesti“ väljaanne. 1913. J. Mällo tr. Tartus. 96 lk. Hind 35 kop.

Väinö Kataja. Kroonutorpar. Kirjeldus kivistikust. Kirjaniku loaga eestistanud Eduard Wirgo ja Leeni Ploompuu. Tallinnas, 1912. Kirjastuse-Ühisus „Maa“. 138 lk. 8°. Hind 65 kop.

A. Kitzbergi Pila-Peetri testament ilmus tänava Leokese kirjastusel teises parandatud trükis. Näitemäng nagu ka tema head ja vead tohiks siis lugejatel enam ehk vähem tuttav olla. Ma ei taha neid siin pikema harutamise alla võtta, ei taha ka tüki näitelavalist mõju hinnata, kuna ma teda ei ole juhtunud näitelaval nägema. Mõõda minnes tähendan ainult, et vigasid, nagu neid siin ette tuleb, meie lugupeetud näitekirjaniku hilisemates töödes mitte ei kordu, vähemalt mitte nii silmapaistvalt. Nimetan ainult järgmist: 1. vaatuse 2:ses etenduses tuakse kooliõpetaja Palu ette, kellel mingit tegemist sündmustikuga ei ole ja kes edespidi enam ei ilmu. Ta on sinna ainult selleks paigutatud, et Pila-Peetri ümardaja Madele võimalust anda Peetri elulugu ära jutustada. — Ülepea on Made 1:ses vaatuses ülearu silmapaistvale kohale seatud. Sündmustiku edasiarenemine ei õigusta seda kudagi, ja teises vaatuses on Made hoopis kadunud.

Eduard Wilde kirjatööde kogu uuem anne sisaldab ühise pealkirja all „Tallinna saladused“ 10 üksikut enne ilmunud naljajuttu. Miks need jutud „Tallinna saladusteks“ on nimetatud, ei ole arusaadav. Nagu ülepea Wilde töösid, võib ka neid naljajuttusid huvitusega lugeda, ühtlasi aga ka piinliku tühjuse tundega. Nii huvitavalt kui nad jutustatud on, nii tühised on nad oma sisu poolest. See on tõeste kunst üht asja põnevalt ära jutustada ja seal juures piinlikult selle eest hoida, et juttudes mingit tõsisemat tagaseina ei leiduks, mingit mõttesädet, mis seal või teal läbi välgataks ja juttudele kirjanduslise väärtuse annaks. Pihlaka kirjastus on omalt poolt jutud nõnda välja annud, kudas praegusel ajal

ainult veel turukirjandust välja antakse. Et E. Wilde kõigest hoolimata üks meie tähtsamatest kirjanikkudest on, siis on õieti kahju, et tema tööde kogu väliselt turukirjandusega ühe pulga peale on seatud.

Ploompuu kirjastusel ilmunud „Ilulugemised“ sisaldab hulga väljavalitud lugemisi, mida väga hästi iseäranis maal, kus vahest kirjandus ise suuremal määral kättesaadav ei ole, ettekandmiseks tarvitada võib. Lugemised on maitseliselt valitud. Raamatut võiks ka kooliraamatukogudele, kus neid olemas, julgeste soovitada.

Uues, koguni 3:ndas, trükkis on W. Bölsche „Inimese põlvemine“ ilmunud. See on huvitav „roman“ inimese soo minevikust, mitte aga mõni teadusline töö, ehk kirjanik küll jõudu mööda ka teaduslisi uurimise töösid on tarvitanud. Omal ajal ilmus juba „Eesti Kirjanduses“ arvustus raamatu kohta.

Lugupidamise väärt jutt on Väinö Kataja „Kroonutorpar“, rahuloldavas Eesti tõlkes ja maitselise välimusega raamat. Jutt kujutab Soome uudisasunikku elu kaugel Põhja-Soomes, Kemi jõe mail. Vapustavalt mõjub kirjaniku lihtne jutustus sellest, kudas inimene seal looduse vägedega võideldes need süiski oma alla heidab, ja ennast teenima sunnib, aga inimeste loodud seaduste ja korralduste, inimeste nurjatuse all sunnitud on murduma. Inimeste loodud seaduste (siin Soome oma seaduste) mõtteta ja hoolimata rõhumisel hävitatakse tükk hariduse tööd, mitme kümne aastase väsimata töö vili, ära, ilma et kellegil meele tuleks küsida, mis jaoks oli sarnast hävitamise tööd tarvis. Tarvis ei olnud ka seda kellegil, aga kaotajad olivad liig väikesed selleks, et nende kaebdusi kuhugi oleks kuulnud. Kõigil teistel oli ükstapuhas, kas kuskil keset põhjaraba hariduslist tööd tehakse, või mühavad seal ainult põhjamaa marud.

J. Jõgewer.

Bibliografia.

a) Raamatud.

Anton Hansen, Vanad ja noored. Kolm novelli. E. K. S. „Noor-Eesti“ väljaanne. Tartus, 1913. 165 lk. H. 90 k.

W. Tubin, Viuli mängu õpetus ühes muusika õpetusega. Viljandis, 1913. H. Leokese kirjastus. H. 70 kop. 52 lk. 8°.

Eesti Kirjanikkude Seltsi „Noor-Eesti“ aastaraamat I. 1912. E. K. S. „Noor-Eesti“ kirjastus. 1913. 56 lk. 8°. H. 10 kop.

Dr. F. Ahrens, Keemia igapäevases elus. Organiline keemia I. E. K. S. „Noor-Eesti“ kirjastus. Tartus, 1913. Eesti keele J. Depmann. 96 lk. 8°. H. 50 k.

Usupuhastamise pühaks 18. oktobril 1911. Veneriigi Evangeliumi-Lutheruse usu koguduste abikassa, Põhja-Liivimaa abikassa jaoks konna kaheskümmes kuues aruanne 1910. aasta kohta. H. Laakmanni trükk,

Tartus, 1911. 14 + 2 lk. — Kaheskümnesseitsmes aruanne 1911. aasta kohta. 13 + 3 lk. — Kaheskümnes kaheksas aruanne 1912. aasta kohta. 13 + 3 lk.

Arvustused nende raamatute kohta ilmuvad edespidi. Peale selle on veel järgmised raamatud ja lehed ilmunud, mida toimetusel tänini korda ei ole läinud näha saada.

Tööliste kinnitamine. Kirjastuse Ühisus Rahva Sõna. Narvas, 1913. 8°. 32 lk. H. 15 kop.

„Aasta“ kalender 1913. Tallinnas, 1912. „Mõtte“ kirjastus. XIV + 320 + XXXII. lk. H. 70 kop.

Aitsam, Mihkel, Laenatud naine. Naljamäng ühes vaatuses. Viljandis, 1913. Leokese kirjastus. „Kultura“ tr. 16°. 40 lk.

Edasi. Nr. 5. Tallinnas, 1912. J. Lilienbachi kirjastus. Topmanni tr. 8°. 64 lk.

Eestimaa Põllumeeste Keskseksi 1911/1912. aruanne. Tallinnas, 1912. Topmanni tr. 8°. 32 lk.

Grosschmidt, O. Tarvilik Ristirahva palveraamat. Palved ja kõned. Tallinnas, 1912. J. Ploompuu kirjastus. Topmanni tr. 8°. 256 lk.

Jõululeht 1912. J. Topmanni tr. 4°. 24 lk. H. 20 kop.

Isamaa kalender 1913. Tartus, 1912. „Töö“ kirjastus. J. Topmanni tr. 8°. 168 + 58 + 16 lk. H. 25 kop.

Isamaa sõda. II. Vangipõlv Venemaal 1812. — 1814. (Vana sõjamehe erapooletu jutustus). Nooresoo kirjavara 2. Tallinnas 1913. „Teaduse“ kirjastus. M. Schifferi tr. 8°. 32 lk. H. 10 k.

Kalender 1913. Võru, 1913. S. Songi ja F. Karlsoni kirjastus. Kultura tr. 16°. 24 + 18 lk.

Lono Lister. Nr. 8. Serbia kuninga kammerherra. Tallinnas 1913. J. Topmanni tr. 8°. 32 lk. H. 10 k.

„Postimehe“ tähtraamat 1913. Tartus, 1913. „Postimehe“ tr. ja kirjastus. 16°. 152 + 16 lk.

Pühade album jõuluks 1912. Tallinnas, 1912. J. Topmanni tr. 4°. 44 + 16 lk. H. 30 kop.

Rahva piibel, mis on kogutud vanasõnadest, rahvalauludest, mõteteradest ja riimitud salmidest, 155 peatükki tähekorra järele. Üleüldine õperaamat rahvale. Tallinnas, 1912. 2: ne tr. Laurmanni tr. 8°. 384 lk. H. 60 kop.

Tartu Eesti Käsitöölise Abiandmise Seltsi aruanne 1912. aastal. Tartus, 1913. Mällo tr. 2 lk.

Vastastikuse kinnituseseltsi „Russi“ põhjuskiri. Tallinnas, 1912: J. Topmanni tr. 8°. 23 lk.

K. M. Janson, Juhatuse Teede-ehitamiseks. Valgas, 1913. Kultura tr. 8°. 21 lk.

J. Juhani. Lastele. Tartus, 1913. Nivesi kirjastus. Zirki tr. 8°. 40 lk. H. 20 kop.

b) Eesti ajakirjandus.

(16. veebruarist 26. maini 1913).

Keel.

Joh. Aavik, Väiksed keelelised märkused. Post. nr. 44, 59, 67, 72, 81, 99. — Vanemasse sugupõlve kuuluv inimene, Joh. Aaviku mõttelaastusid Eesti keele kohta lugedes. Seals. 103 — **Rudkas**, Kudas Andi ja Ruuben õpetajaga riidu läksid (Alutaguse murakus). Külaline 20. — **P. O.**, Joh. Aavik, Mõned keelereeglid. T. T. 73. —

Kirjandus.

M. J. E., Kaks rahvalaulu. Post. nr. 43. — **E.**, Eesti Kirjandus nr. 1. P. 43. — **M. K.**, A. Ploompuu, Eesti Keele Ilukirjutused I. P. 45. — **J. A.**, Gustav Suits, Tuulemaa. P. 51. — **H. I.**, Eino Leino, Päev Helsingis. Meie Aastas. nr. 29. — **J. A.**, Eino Leino, Päev Helsingis. Tõlkinud Gustav Suits. P. 69. — **—ne—**, Tartu Eesti Majanduse-Ühiseuse Aastaraamat 1908.—1912. P. 71. **Gustav Suits**, Paar märkust „Heitlikkude ilmade“ puhul. Päeval. 74. — **Ed. Hubel**, Kolossalsed Määratused ehk äraseletamatuse saladuse fantastilik tants. — Richard Roht, Igaveses labürindis. Tall. Teat. 79. — **H. R.**, Eino Leino, Päev Helsingis. Tõlkinud Gustav Suits. Pl. 80. — **H. R.**, Friedebert Tuglas. Valitud leheküljed. Pl. 80. — **H. R.**, Ühest jääminekust Rootsi kirjanduses. August Strindberg — Punane tuba. Eestistanud Leeni Ploompuu. Pl. 81. — **M. I.**, Hella Vuolijoki, Talulapsed. M. A. 34—35. — **J. A.**, Eduard Wilde, Kirjatööde kogu. Tallinna saladused. P. 82. — **—rs**, Pühade-eelsed kirjanduslised uudised. T. T. 83. — **T. S.**, Marie Heiberg, Luule. Pl. 85. — **Ed. Laaman**, On veel idealisid Eestis. Põndaku sovanti ja uue aja potrebnostid. Leina Saar, Sihile. T. T. 85. — **T. S.** Gustav Suits, Tuulemaa. Pl. 89—90. — **H. I.**, Gustav Suits, Tuulemaa. M. A. 37—38. — **J. A.**, L. Graetz, Elekter ja elektri tarvitamine. Eesti keelde toimetanud Willem Waher. T. T. 90. — **J. A.**, Aino Kallas, Lähtevien laivojen kaupunki. P. 91. — **H. R.**, Richard Roht, Igaveses labürindis. Pl. 96. — **E. L.**, Strindberg ja meie. August Strindberg, Punane tuba. Eestistanud Leeni Ploompuu. T. T. 97. — **R.**, Dr. P. Hellat, Tervise õpetus. 2. tr. 18. anne. P. 95. — **M. J. E.**, Rahvavahelised vanad jutud. Pl. 99. — **H. R.**, Kroonutorpar. Kirjutanud Väinö Kataja. Eestistanud Eduard Wirgo ja Leeni Ploompuu. Pl. 99. — **P. Ilves**, Hällist hauani. T. T. 103. — **A. I.**, J. Mändmets, Isa talus. P. 103. — **M. J.**, H. Anto, Merepojad. M. A. 44. — **H. R.**, Roheline kirjandus. Bernhard Linde, Heitlikud ilmad. — Leina Saar, Sihile. — Kusta Toom „Otsijad“. — Joh. Lass „Kullerkupud“. Pl. 105. — **M. J.**, Bernhard Linde, Heitlikud ilmad. M. A. 47. — **E. L.**, Karl Rumor, Lumiste kõrguste poole. T. T. 107. — **T. S.**, Jakob Mändmets, Isatalus. Pl.

108. — **Oskar Birsgal**, K. Rumor, Lumiste kõrguste poole. Peterb. Teat. 57—60. — **J. H.**, Kullerkupud. T. T. 109. — Jumalariik ja jalgrattad. (Valekristus teaduslikus valguses.) T. T. 109. — **J. Nurmborg**, Aiatöö õperaamat. J. Böttneri aiatöö-raamatu järele eestlaste jaoks kokku seatud. Põllutööl. 19. — **A. J.**, Sellesama raamatu arvustus. Talu 6.

Ajalugu.

Eduard Ahrens. Tema 50-aastase surmapäeva mälestuse puhul. Pildiga. Perekonnaleht 8. — **H. P.**, Johann Kunder. Tema 25-aastase surmapäeva mälestuse puhul, 12. aprillil 1913. Pildiga. Seals. 15. — **Juhan Tõdu**, Mõni sõna Otepääst. Piltidega. Kodu. 3. — Jaan Kärner, Kaks päeva Pühajärvel. Pildiga. Seals. 3. — **M. Joosep**, Filsandi saar. Pildiga. Seals. 4. — **Villem Grünthal**, Mõnda Saaremaast. Piltidega. Seals. 4—5. — **Hans Martin**, Üks vana küla-kohtumees. Pildiga. (Mats Zingel). Seals. 5. — **A. Ste**, Sakala ja Metsapoole vaheline vana tee. Seals. 5. — **Hodja**, Eestimaa 300 aasta eest. T. T. 53—57. — **E. W.**, Rakvere ja Tiesenhausenid. T. T. 66. — —**n.**, Rudolf Kallas †. P. 83. **H. P.**, Rudolf G. Kallas †. Pl. 84. — **J. L.**, Rudolf Kallas. Seals. 84. — Õpetaja R. G. Kallas †. Peterb. Teat. 43. — Rudolf Gottfried Kallas †. Ristir. P. L. 16. — **M. J. E.**, Johan Kunder †. Veerandsaja aastane mälestuspäev. Pildiga. P. 84. — **Dr. J. Luiga**, Liivimaa keskasutus vaimuhaigete põetamiseks ja rohitsemiseks Stakelnis. Tervis. 3. — **I. Kirotar**, Joomahimuse-langenud inimeste eest hoolekandmine Tallinnas. P. 95. — **n.**, Lühike ajalooline ülevaade karskuse liikumise kohta Eestis. P. 95. — **H. P.**, Karskuseliikumise algidud Eestis. Pl. 94. — **H. P.**, Salaviinamüük vanal ajal. Pl. 94. — **J. K.**, „Salem“, Pildiga. Perek. 17. — **Fr. R.**, Eestimaa alaealiste kurjategijate parandamise asutus Pildiga. Seals. 17. — **Fr. R.**, „Magdalenum“. Seals. 17. — Tiisikuse vastu võitlemise selts Eestimaal. Piltidega. Seals. 17. — **M. Oorgu**, Surevus Tallinnas 1912. T. T. 90. — **H. P.**, Pärnu joomapidu ja tapatalgus 29. aprillil 1563. Pl. 95. — **En.**, Hääaeg. P. 103. — —**n.**, H. Prants. 25 aastat Eesti ajakirjanikuna. P. 107. — H. Prants. T. T. 97. — **H. Prants**, Veerandsaja aasta eest. (Leheke Eesti ajakirjanduse loost). P. 106. — **H. Prants**, Isiklikud mälestused enda elukutse alt. Perek. 19. — **H. Prants**, Eesti ajakirjanduse olukorrast veerandsaja aasta eest. Pl. 106. — Kõne külas 40 a. eest. T. T. 107. —

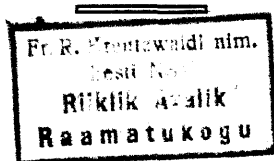
Kodumaa pildid.

Ehitatav Eesti teater „Estonia“ eesküljest veebruari-kuul 1913. Perekonnaleht 7. — Eesti Kunstiseltsi kursused Tallinnas. Külaline 7. — Vändra Põllumeeste Seltsi keedukursuse osavõtjad. Perek. 8. — A. Konsa. Seals. 8. — Telliskopli poolsaar. Kül. 8. — Märjamaa Põllumeeste Seltsi keedu- ja aiatöökursused. Seals. 9 — „Kalevi“ liu-

väli. Perek. 10. — Aiatöö- ja mesilastepidamise-kursustest osavõtjad Väike-Maarjas. Kül. 10. — Vigala-Peru 2-klassiline ministeriumi koolimaja. Seals. 10. — Kaiu ühismeierei. Seals. 10. — Uhtjärv Urvastes. Seals. 11. — Vanavarahoidja. Seals. 11. — Pika-ajalised põllutöökursused Vändra Hariduseseltsi majas. Perek. 11. — Vändra põllutöökursusest osavõtjad väljasõidul. Seals. 11. — Setukesed. Seals. 12. — Tallinna uus elektri-keskjaam. Kül. 12. — R. Wilmanseni laulukoor Narvas. Seals. 12. — Eesti asunikud Krimmis. Seals. 13. — Esimesest piimatalituste juhatajate kursusest osavõtjad ja õpetuseandjad. Perek. 13. — Baltiski rannal. Seals. 14. — Kreenholmi vabriku uus haigemaja. Seals. 14. — Osa Vändra alevist. Seals. 14. — Pildid kodumaa loodusest. Sarapuu järv Sangastes, Lagendiku mänd. Kül. 14. — Tallinna planeerimise-võistluse auhinnamõistja komisjon. Seals. 16 ja Perek. 16. — Naisterahvaste kursused Saardes. Seals. 17. — Õpetaja Rudolf Kallas †. Perek. 16. — Willem Reiman. P. 95. — Vannutatud advokat J. Poska. Kül. 18. — Woldemar Lender. Ivan Poska. Perek. 18. — Tallinna vana volikogu. Perek. 18, Kül. 18. — Tallinna uue volikogu liikmed. Perek. 18. Kül. 18. — Karskusepäev Tallinnas. Perek. 18. — H. Prants. Perek. 19. — Uus teliskivivabrik Telliskoplis. Seals. 19. — Tallinna linna-öömaja projekt. Kül. 20. — Otto Mägi. Kül. 21. — M. Kuusik. Kül. 21. — M. Klein. Kül. 21. — Saksale oja Toris. Kül. 21. — Rein Lubi. Perek. 21. —

Ilukirjandus.

1. **Richter**, Professor. Laste jutuke. Post. nr. 80. — **Karl Rumor**, Utopida. Päeval. 84. — **H. R.**, Mererannal. Seals. 84. — **Axel Äru** Preestri tütar. Külaline nr. 7. — **C. L. Rass**, Lõbusas tujus. Perek. 17. —

Eesti Kirjanduse Seltsi väljaanded.

I.

Kuukiri „Eesti Kirjandus“.

- Kolmas aastakäik. 1908. 472 lhk.
Neljas aastakäik. 1909. 496 lhk.
Viies aastakäik. 1910. 512 lhk.
Kuues aastakäik. 1911. 488 lhk.
Seitsmes aastakäik 1912. 518 lhk.

II.

Eesti Kirjanduse Seltsi Toimetused.

1. W. Reiman, Kivid ja killud. I. 1907. VIII+172 lhk.
2. M. Kampmann, Eesti vanem ilukirjandus. 1908. V,II+150 lhk.
3. M. Lipp, Masingite suguvõsa. 1908. XVI+216 lhk.
4. J. Jung, Muinasteadus eestlaste maalt. III. 1910. XXI+230 lhk.
5. Kreutzwaldi ja Koidula Kirjavahetus. I ja II. 1910/1911. XV+826.
6. Eesti Kirjanduse Seltsi Aastaraamat. I. 1909. IV+200 lhk.
7. Eesti Kirjanduse Seltsi Aastaraamat II. 1910. IV+194 lhk.
8. Eesti Kirjanduse Seltsi Aastaraamat III. 1911. IV+206 lhk.
9. J. Kurrik, Kiirkirja õpetus. 1910. 92 lhk.
10. M. Kampmann, Eesti kirjanduse loo peajooned. Esimene jagu 1912. VIII+320 lhk.

III.

Eesti Kirjanduse Seltsi keele-toimekonna väljaanded.

1. Matematika sõnastik. 1909. 31 lhk.
2. Maadeteaduse sõnastik. 1910. 22 lhk.

IV

Eesti Kirjanduse Seltsi rahvakirjanduse-toimekonna väljaanded.

1. A. Kuusk Keemia algõpetus 1908. XII+92 lhk.
2. Äschylos, Kinnineeditud Prometheus. Kreeka keelest ümberpannud J. Jõgewer. 1908. 52 lhk.
3. M. J. Eisen, Eestlaste sugu. I ja II. 1909—1911. 235 lhk.
6. Th. Pantenius, Üksi ja vaba. I ja II. Ümber pannud K. A. Hindrey. 1910—1911. 660 lhk.
7. K. E. Sööt ja Gustav Suits, Eesti Luule. 1910. VIII+350 lhk.
8. J. Ostrov, Kalakasvatus väikestes tiikides. 1910. 98 lhk.
9. P. Hellat, Tervise õpetus. Teine trükk. Ilmunud 12 annet. 384 lhk.

V.

Eesti Kirjanduse Seltsi kooli-kirjanduse-toimekonna väljaanded.

Koolikirjandus.

- 1 a, b, c. A. Bilov, Aritmetika ülesannete kogu keskkoolidele. I.—III. jagu. 1908, 1909, 1910. 112, 124, 128 lhk.
- 3-a. J. Sarv, Füsika õpetus. I. 1910. 128 lhk.
4. J. Kalkun, Mineralogia käsiraamat. 1911. 152 lhk.

Eesti Kirjanduse Seltsi kuukiri

„EESTI KIRJANDUS“

ilmub k al 1913. korralikult üks kord kuus 2—3 poogna suuruses heal paberil. Vastutawa ja tegeliku toimetaja kohused on J. Jõgewer oma peale võtnud. Teda toetab väljaandmisel laiendatud kuukirja-toimekond järgmiste liikmetega: J. Aavik, M. J. Eisen, V. Grünthal, A. Jürgenstein, M. Kampmann, A. Kitzberg, J. Luiga, W. Reiman, J. Tõnisson.

Kuukiri toob 1913. nagu siia maani pikemaid töösid Eesti keele-, kirjanduse-, kunsti- ja ajaloo-põllult, lühemaid teateid kirjanduseliste uudiste üle, põhjalikka arvustusi, vanemate kirjameeste kirjavahetusi ja kõikide ilmuvate Eesti keeli raamatute nimekirja.

Et laialist tööpõldu hästi üle vaadata ja korralikult harida, on hulk keelemehi, kirjanikka, kunstnikka ja arvustajaid kuukirjale lahketaastööd lubanud. Aasta jooksul avaldavad temas peale toimekonna liikmete pikemaid ehk lühemaid töösid ja teateid: F. Akel, F. Ederberg, H. Einer, E. Enno, A. Gailit, K. A. Hindrey, Aino Kallas, O. Kallas, N. Kann, F. Karlson, K. Konik, H. Koppel, F. Kuhlbars, J. Köpp, H. Lampson, K. Leetberg, B. Linde, M. Lipp, J. Lõo, A. Lüüs, M. Okas, P. Olak, E. Peterson, H. Põld, H. Prants, H. Raudsepp, M. Reichenbach, Kr. Ruad, D. Rootsmann, K. Saral, J. Sarv, J. Semper, E. Schönberg, G. Suits, J. Tammemägi, A. Thomson, M. Treumann, F. Tuglas, H. Walk, J. W. Weski, G. Wilberg.

Kuukirja võib E. K. S. usaldusmeeste, raamatukaupluste ja postitalituste kaudu tellida. Kuukirja kassale aga oleks otsekohene tellimine posti-transferdiga kõige soovitamam: Tartu, hra A. Kitzberg. Tellimisehind on aastas postiga 3 rubla, postita 2 rubla 50 kop.

Endistest aastakäikudest on veel saadaval:

II. aastakäik.	1907.	120 lhk.	30 kop.
III.	1908.	472	2 rubla 50 kop.
IV.	1909.	496	2 " 50 "
V.	1910.	512	2 " 50 "
VI.	1911.	488	2 " 50 "
VII.	1912.	488	2 " 50 "

Kuukirja-toimekond.

Vastutav toimetaja ja väljaandja J. Jõgewer.

